



สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เอกสารประกอบการพิจารณา



ญัตติด่วน

ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

บริเวณลุ่มน้ำสงคราม

อ.พ. ๒๖/๒๕๔๘ สมัยประชุมสามัญทั่วไป

สพ
12
5.4
363.7
2548

จัดทำโดย

กลุ่มงานบริการวิชาการ

สำนักวิชาการ

โทร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๐-๒

โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๓ , ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๘-๙

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY



3961151553

ญัตติด่วน

ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

บริเวณลุ่มน้ำสงคราม

(นายศุภชัย โพธิ์สุ กับคณะ เป็นผู้เสนอ)

คำนำ

เอกสารประกอบการพิจารณา (อ.พ.) นี้ จัดทำขึ้นในเวลาจำกัด เพื่อให้ทันใช้ประโยชน์ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ หรือญัตติ ที่เข้าสู่การประชุมของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา โดยรวบรวมข้อมูล สถิติ ข้อเท็จจริง บทความ ข่าวจากสื่อต่าง ๆ และ/หรือสรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่สมาชิกรัฐสภา และผู้สนใจทั่วไป หากมีข้อผิดพลาดประการใด ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

อนึ่ง เอกสารประกอบการพิจารณานี้ กลุ่มงานบริการวิชาการ ๑,๒,๓ สำนักวิชาการ เป็นผู้จัดทำ และเผยแพร่ทาง www.parliament.go.th/library/ ผู้ใดนำข้อความหรือส่วนหนึ่งส่วนใดในเอกสารนี้ไปลงพิมพ์ในเอกสารอื่น โปรดอ้างอิงที่มากำกับไว้ด้วย

ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมโปรดติดต่อกลุ่มงานบริการวิชาการ สำนักวิชาการ หมายเลขโทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗/๐ - ๗๒ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗/๓ ,๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๘ และ ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๙

กลุ่มงานบริการวิชาการ
สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สารบัญ

	หน้า
๑. สารระสำคัญ ญัตติด่วน เรื่อง ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนบริเวณ ลุ่มน้ำสงคราม (นายศุภชัย โพธิ์สุ กับคณะ เป็นผู้เสนอ)	๑
๒. ลุ่มน้ำสงคราม	๒
๓. ข้อมูลทางด้านการประมงบริเวณลุ่มน้ำสงคราม	๑๓
๔. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลุ่มน้ำสงคราม	๑๕
๕. บทความทางวิชาการ	๑๙
๖. ข่าวจากสื่อมวลชน	๒๔

ผู้รับผิดชอบ

นางวิจิตรา วัชรารักษ์	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ
นางสาวเยาวนิช สุนนานนท์	ผู้อำนวยการกลุ่มงานบริการวิชาการ ๒
นางอารยะหญิง จอมพลาพล	ผู้อำนวยการกลุ่มงานบริการวิชาการ ๓

ผู้จัดทำและรับผิดชอบ

นายวิริยะ คล้ายแดง	วิทยากร ๗
นางพุทธชาติ ทองเอน	วิทยากร ๗
นางสาวชนิดา จันทราทิพย์	วิทยากร ๔
นางณิชพรรณ สงวนทองคำ	เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ๖
นางสาวอัจฉรา เนียมโกคะ	เจ้าหน้าที่ธุรการ ๕
นางสาวเมษณีญา สนวนทรัพย์	เจ้าหน้าที่ธุรการ ๓

สาระสำคัญ

ญัตติด่วน ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนบริเวณลุ่มน้ำสงคราม (นายศุภชัย โพธิ์สุ กับคณะ เป็นผู้เสนอ)

หลักการ

เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรร่วมกันพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนบริเวณลุ่มน้ำสงครามและส่งผลการพิจารณาให้รัฐบาลรับไปดำเนินการ

เหตุผล

ด้วยลุ่มน้ำสงครามซึ่งเป็นลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำโขง มีความยาวประมาณ ๔๘๐ กิโลเมตร เป็นลุ่มน้ำย่อยที่ครอบคลุมพื้นที่ถึง ๑๓,๕๕๑ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๘.๕๑ ล้านไร่ ใน ๓๓ อำเภอของจังหวัดอุดรธานี หนองคาย สกลนครและนครพนม โดยตลอดเวลาที่ผ่านมา ประชาชนบริเวณลุ่มน้ำดังกล่าว ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา กล่าวคือเกิดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่กว่า ๕๐๐,๐๐๐ ไร่ ในฤดูฝนก่อให้เกิดความเสียหายเป็นมูลค่ากว่า ๑,๐๐๐ ล้านบาททุกปี ในขณะที่ในฤดูแล้ง ช่วงต้นน้ำจะมีน้ำเหลือน้อยมาก เนื่องจากน้ำจะไหลลงแม่น้ำโขงเกือบทั้งหมดทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค นอกจากนั้นยังเกิดปัญหาปริมาณปลาในลำน้ำลดลงเป็นอย่างมาก ปรากฏว่า ๑๐ ชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

ลุ่มน้ำสงคราม*

ลุ่มน้ำสงคราม เป็นลำน้ำสาขาสายหลักของแม่น้ำโขง มีต้นกำเนิดอยู่ในจังหวัดอุดรธานี เขตอำเภอทุ่งฝน บริเวณเทือกเขาภูพาน ซึ่งกั้นระหว่างจังหวัดสกลนครกับจังหวัดอุดรธานี ไหลผ่านอำเภอบ้านดุง และจังหวัดสกลนคร แล้ววกขึ้นไปอำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย ต่อจากนั้นไหลเลียบบนฝั่งเขตจังหวัดหนองคายและสกลนคร ไปบรรจบกับแม่น้ำโขง ที่อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ลำน้ำสาขาบริเวณด้านขวาของแม่น้ำ ได้แก่ ห้วยน้ำเย็นและห้วยน้ำอูน เป็นต้น ส่วนด้านซ้ายของแม่น้ำมีห้วยซี ห้วยน้ำเมา ห้วยน้ำอูน และห้วยคำแก้ว เป็นต้น ในฤดูฝน (เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม) พื้นที่ลุ่มน้ำจะมีน้ำขังประมาณ ๙๖๐ ตารางกิโลเมตร (๖๐๐,๐๐๐ ไร่) ในฤดูแล้ง (เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม) ช่วงต้นแม่น้ำจะมีน้ำน้อยมาก เนื่องจากไหลออกแม่น้ำโขงหมด จะเริ่มมีน้ำนองคลองและเห็นเป็นลำน้ำไหลในช่วง ๗๕ กิโลเมตร ช่วงทำนน้ำซึ่งเริ่มเป็นที่ราบใหญ่ของแอ่งสกลนครไปจนบรรจบแม่น้ำโขง

คุณค่าและการใช้ประโยชน์ มีการทำประมงตลอดลำน้ำที่มีชุมชน ซึ่งลักษณะการจับปลาจะเป็นแบบเพื่อยังชีพมากกว่าเพื่อการค้า ใช้เป็นสถานที่แข่งเรือพายในประเพณีแข่งเรือในเทศกาลออกพรรษาและเป็นสถานที่ล่องกระทงในวันลอยกระทงของชุมชนที่อยู่ตามลำน้ำใช้เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างชุมชนที่อยู่ริมน้ำในระยะทางใกล้ ๆ กัน โดยใช้เรือพายหรือหางยาว

ลุ่มน้ำสงครามตอนบน

ลุ่มน้ำสงครามตอนบน มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ ๓,๒๗๑ ตารางกิโลเมตร หรือ ๒,๐๔๔,๒๕๕ ไร่ อยู่ในพื้นที่ อำเภอโซ่พิสัย อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย อำเภอบ้านม่วง อำเภอเจริญศิลป์ อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร อำเภอบ้านดุง อำเภอทุ่งฝน อำเภอหนองหาน อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี ขอบเขตลุ่มน้ำทางเหนืออยู่บนแนวสันปันน้ำระหว่างแม่น้ำสงครามกับห้วยอี และห้วยคอง ด้านทิศตะวันออกจะแบ่งแม่น้ำสงครามเป็นลุ่มน้ำย่อยแม่น้ำสงครามตอนล่าง ที่จุดบรรจบห้วยคองกับแม่น้ำสงคราม ด้านทิศตะวันตกอยู่บนแนวสันปันน้ำห้วยหลวงกับแม่น้ำสงคราม ส่วนทางทิศใต้จรดเขาภูพานบนแนวสันปันน้ำ พื้นที่โดยทั่วไปบริเวณที่เป็นที่ราบถึงลาดชัน ๑-๒% จะอยู่ตามแนวลำน้ำโดยมีความกว้างวัดจากแนวลำน้ำประมาณ ๑-๓ กิโลเมตร พื้นที่ราบบางส่วนถูกน้ำท่วมทุกปีในฤดูฝน ถัดจากที่ราบริมฝั่งขึ้นมาเป็นเนินลูกคลื่นความลาดชันประมาณ ๓-๕% พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งหญ้าหรือป่าไม้พุ่มเตี้ย และมีภูเขาสูงทางด้านทิศใต้ของพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าต้นน้ำ ปัจจุบันมีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำจำนวน ๙๕ โครงการ และโครงการ

*ที่มา : สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

ของพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าต้นน้ำ ปัจจุบันมีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำจำนวน ๙๕ โครงการ และโครงการ
 สูบน้ำด้วยไฟฟ้าจำนวน ๕ โครงการ มีความจุเก็บกักรวม ๔๗.๙๘ ล้านลูกบาศก์เมตร ปริมาณ
 น้ำท่าในลุ่มน้ำสาขาเฉลี่ยปีละ ๑,๕๘๑.๓๑ ล้านลูกบาศก์เมตร แบ่งออกเป็นปริมาณน้ำท่าในลุ่มน้ำ
 สาขาเฉลี่ยในฤดูแล้งเท่ากับ ๑,๕๔๖.๖๔ และ ๓๔.๖๗ ล้านลูกบาศก์เมตร ตามลำดับ ความต้องการ
 ใช้น้ำภายในลุ่มน้ำเฉลี่ยปีละ ๒๘๙.๙๔ ล้านลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำเหลือไหลออกจากลุ่มน้ำ
 เฉลี่ยปีละ ๑,๓๖๑.๑๖ ล้านลูกบาศก์เมตร แบ่งออกเป็นปริมาณน้ำเหลือไหลออกจากลุ่มน้ำเฉลี่ย
 ฤดูฝนและฤดูแล้งเท่ากับ ๑,๓๓๓.๓๔ และ ๒๗.๘๒ ล้านลูกบาศก์เมตร ตามลำดับ และมีพื้นที่การ
 เกษตรทั้งหมด ๑,๗๕๖,๙๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่ในเขตชลประทาน ๘๖,๘๗๕ ไร่ พื้นที่นอกเขตชลประทาน
 ๑,๖๗๐,๐๒๕ ไร่ (มีความต้องการใช้น้ำพื้นที่นอกเขตชลประทาน ๑,๓๓๖.๐๒ ล้านลูกบาศก์เมตร)
 จากผลการศึกษาวิเคราะห์ระบบลุ่มน้ำโขงกลุ่มที่ ๔ ในสภาพปัจจุบันพบว่าสภาวะขาดแคลนน้ำของ
 ผู้ใช้น้ำด้านต่าง ๆ ในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำสงครามตอนบนอยู่ในระดับ ขาดแคลนน้ำน้อย

ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง

ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ ๓,๐๓๐ ตร.กม. หรือ ๑,๘๙๓,๗๕๐ ไร่
 อยู่ในพื้นที่อำเภอพรเจริญ อำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย อำเภอคำตากล้า อำเภออากาศอำนวย
 อำเภอดงหลวง อำเภอวังสามหมอ จังหวัดสกลนคร อำเภอโนนสูง อำเภอรัตนวาปี อำเภอรัตนวาปี
 สงคราม อำเภอโพนสวรรค์ อำเภอท่าอุเทน อำเภอโนนสูง อำเภอรัตนวาปี จังหวัดนครพนม พื้นที่ลุ่มน้ำประกอบด้วย
 พื้นที่ป่าไม้ และป่าเสื่อมโทรมประมาณ ๕๗๑,๙๐๐ ไร่ พื้นที่ข้อจำกัดอื่น ๆ ประกอบด้วย
 พื้นที่ดินเต็มระดับ ๑ - ๓ พื้นที่ป่า C พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น ๑ และ
 พื้นที่ดินที่ไม่เหมาะสมต่อการเกษตรประมาณ ๑๐๙,๑๗๕ ไร่ พื้นที่แหล่งน้ำประมาณ ๗๒,๖๔๔ ไร่
 พื้นที่ชุมชนประมาณ ๒๘,๔๐๖ ไร่ เหลือพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๑,๑๑๑,๖๒๕ ไร่ โดยมีพื้นที่
 ในเขตชลประทานปัจจุบันประมาณ ๗๗,๒๖๑ ไร่ พื้นที่ชลประทานที่ได้ศึกษาความเหมาะสมไว้
 แล้วประมาณ ๕๗๐,๐๒๐ ไร่ ส่วนที่เหลือประมาณ ๔๖๔,๓๔๔ ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะ
 ศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาต่อไป

สภาพลุ่มน้ำ

๑. สภาพภูมิอากาศ ภูมิอากาศของลุ่มน้ำ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตก
 เฉียงใต้ ปริมาณฝนเฉลี่ยปีละประมาณ ๑,๘๐๒ มม. โดยปริมาณฝนสูงสุดจะเกิดขึ้นในช่วงเดือน
 สิงหาคม อุณหภูมิเฉลี่ยรายปีประมาณ ๒๖.๑ องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายปี
 ประมาณ ๗๓.๖ เปอร์เซ็นต์

๒. ลักษณะภูมิประเทศ ขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทิศเหนือจรดลำห้วยในลุ่มน้ำแม่น้ำโขง ส่วนที่ ๗ ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ทิศตะวันตกอยู่แนวบรรจบของห้วยคองกับแม่น้ำสงคราม ส่วนทางทิศใต้อยู่แนวบรรจบห้วยน้ำอูนกับแม่น้ำสงคราม พื้นที่ที่เป็นที่ราบถึงลาดชัน ๑ - ๒% จะอยู่ตามแนวลำน้ำในรัศมี ๑ - ๓ กิโลเมตร ที่ระดับความสูงประมาณ ๑๕๐ - ๑๖๐ ม.รทก. ถัดมาเป็นเนินลอนลูกคลื่นลาดชันประมาณ ๓ - ๕% พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งหญ้าหรือป่าไม้พุ่มเตี้ยสลับกับพีชไร่ ที่ระดับความสูงประมาณ ๑๖๐ - ๑๘๐ ม.รทก.

๓. ปริมาณน้ำท่า ปริมาณท่าตามธรรมชาติเฉลี่ยปีละ ๓,๒๐๖.๑๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำท่าจากกลุ่มน้ำย่อยอื่น ๆ ได้แก่ แม่น้ำสงครามตอนบน ห้วยคอง ห้วยฮี้ ห้วยน้ำยาม และห้วยน้ำอูน เฉลี่ยปีละประมาณ ๖,๘๖๐.๑๓ ล้านลูกบาศก์เมตร หลังหักการใช้น้ำในลุ่มน้ำย่อยต่าง ๆ ในปัจจุบันแล้วเหลือปริมาณน้ำท่ารายปีเฉลี่ยปีละประมาณ ๙,๗๓๘.๐๕ ล้าน ลูกบาศก์เมตร

๔. ดินและการใช้ที่ดิน ปัจจุบันได้มีการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อการเกษตรในเขตชลประทานไปแล้ว แบ่งออกเป็นโครงการชลประทานขนาดเล็ก ๓๘,๖๒๑ ไร่ โครงการชลประทานขนาดกลาง ๒๗,๖๐๐ ไร่ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน ๑๑,๐๕๐ ไร่ นอกจากนั้นยังได้มีการวางแผนพัฒนาโครงการแหล่งน้ำอีกประกอบด้วย โครงการที่มีการศึกษาไว้แล้วตามแผนของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน ๕๖๕,๐๗๐ ไร่ โครงการที่มีการศึกษาไว้แล้วตามแผนของกรมชลประทาน ๔,๙๕๐ ไร่ ดังนั้นพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาทั้งหมดในปัจจุบันมีประมาณ ๔๖๔,๓๔๔ ไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวนี้ประกอบด้วยชุดดินต่าง ๆ ๖๐ ชุดดิน ที่สำคัญประกอบด้วยชุดดินโพนพิสัย โคราช และหน่วยดินตะกอนน้ำทะเลเชิงซ้อน รวมกันได้ทั้งหมดประมาณ ๖๔.๗๔ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ ชุดดินเหล่านี้เหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่

๕. การเกษตร พื้นที่ในเขตชลประทานมีพื้นที่ประมาณร้อยละ ๔.๕๗ ของพื้นที่เกษตรทั้งหมดในฤดูฝนเกษตรกรปลูกข้าวเป็นพืชหลัก พันธุ์ข้าวเจ้าที่นิยมปลูกคือ หอมมะลิ ๑๐๕ กข ๑๕ ส่วนข้าวเหนียวนิยมปลูกพันธุ์ กข ๖ ส่วนในฤดูแล้งมีการปลูกพืชผัก สำหรับพื้นที่นอกเขตชลประทาน ซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ ๕๙.๖ ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด ในฤดูฝนบริเวณที่ราบลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวเป็นหลัก บริเวณที่ดอน/พื้นที่ดอนราบเกษตรกรนิยมปลูกพืชไร่จำพวกมันสำปะหลัง อ้อย ไร่สวนและถั่วลิสง สำหรับไม้ผลไม้ยืนต้น มีปลูกบ้างเล็กน้อย

๖. สภาพเศรษฐกิจสังคม จำนวนประชากรในลุ่มน้ำมีประมาณ ๒๗๘,๓๓๕ คน เป็นครอบครัวเกษตรกรประมาณ ๔๕,๒๒๕ ครัวเรือน ครอบครองพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย ๒๑.๓๘ ไร่ต่อครัวเรือน มีโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอยู่ ๓๖ โรงงาน ครัวเรือนการเกษตรเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรประมาณ ๒๖.๐๔ เปอร์เซ็นต์ และเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพทางการเกษตรประมาณ ๕๑.๗๒ เปอร์เซ็นต์ มีรายได้เฉลี่ยประมาณ ๔,๓๓๐ บาท/คน/ปี โดยประชากรยัง

มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรปานกลางในอนาคตปี พ.ศ.๒๕๗๑ คาดว่าจะมีจำนวนประชากรอาศัยอยู่ในลุ่มน้ำประมาณ ๔๒๗,๔๗๕ คน (ใช้ฐานข้อมูลปี พ.ศ. ๒๕๔๑)

การพัฒนาโครงการแหล่งน้ำ

๑. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำปัจจุบัน การพัฒนาแหล่งน้ำในลุ่มน้ำจนถึงปัจจุบันประกอบด้วย โครงการชลประทานขนาดกลาง จำนวน ๑๐ โครงการ และโครงการชลประทานขนาดเล็กจำนวน ๖๒ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ประมาณ ๖๑.๓๒ ล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่โครงการชลประทานประมาณ ๖๖,๒๒๑ ไร่ และเมื่อรวมกับพื้นที่ส่งน้ำภายใต้โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานแล้วจะมีพื้นที่โครงการชลประทานรวมทั้งสิ้น ๗๗,๒๖๑ ไร่

๒. โครงการที่มีการศึกษาความเหมาะสมแล้ว โครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่มีการศึกษาความเหมาะสมไว้แล้ว ประกอบด้วยโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าของกรมชลประทาน จำนวน ๒ โครงการ พื้นที่ชลประทาน ๔,๙๕๐ ไร่ และโครงการชลประทานจำนวน ๑ โครงการ พื้นที่ชลประทาน ๕๖๕,๐๗๐ ไร่ มีศักยภาพในการเก็บกักน้ำทั้งหมด ๑,๑๐๐.๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร และมีพื้นที่โครงการชลประทานรวมทั้งหมดประมาณ ๕๗๐,๐๒๐ ไร่

ความต้องการน้ำและการขาดแคลนน้ำ

๑. ความต้องการใช้น้ำปัจจุบัน ความต้องการใช้น้ำในลุ่มน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยปีละประมาณ ๗.๑๒ ล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในเขตชลประทานพื้นที่เพาะปลูกฤดูฝน ๗๗,๒๖๑ ไร่ และฤดูแล้ง ๒,๓๗๔ ไร่ เฉลี่ยปีละประมาณ ๒๑.๗๘ ล้านลูกบาศก์เมตร และเพื่อการเกษตรนอกเขตชลประทานเฉลี่ยปีละประมาณ ๕๑๖.๓๒ ล้านลูกบาศก์เมตร

๒. ความต้องการใช้น้ำในอนาคต (ปี พ.ศ. ๒๕๗๑) คาดว่าจะมีความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเพิ่มขึ้นเป็น ๑๑.๒๔ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละประมาณ ๐.๑๔ ล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีพื้นที่เพาะปลูกฤดูฝน ๖๔๗,๒๘๑ ไร่ และฤดูแล้ง ๒๘๖,๖๔๒ ไร่ โดยเป็นโครงการที่ศึกษาความเหมาะสม ซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกฤดูฝน ๕๗๐,๐๒๐ ไร่ และฤดูแล้ง ๒๘๔,๒๖๘ ไร่ โดยมีความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรรวมเฉลี่ยปีละประมาณ ๑,๑๓๐.๕๑ ล้านลูกบาศก์เมตร และเพื่อการเกษตรนอกเขตชลประทานเฉลี่ยปีละประมาณ ๖๐.๓๑ ล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีสมมุติฐานว่าไม่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน

แนวทางแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ

๑. แนวทางที่จะทำให้น้ำฝนถูกเก็บกักไว้ในดินมากขึ้นในระยะสั้นและระยะยาว
 ๑. ป้องกัน และปรับปรุงสภาพป่าต้นน้ำลำธารที่เหลืออยู่และเขตลุ่มน้ำชั้นที่ ๑ และ ๒ ให้กลับสู่สภาพตามเดิม รวมทั้งปรับปรุงพื้นที่ป่าไม้เสื่อมโทรม ๕๗๑,๙๐๐ ไร่ ให้กลับสภาพเป็นป่าไม้เหมือนเดิม
 ๒. สร้างมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ พร้อมทั้งป่อประจำไร่นาในบริเวณเกษตรกรรม บนพื้นที่ลาดชันเพื่อเก็บกักและชะลอน้ำฝนให้ซึมลงดินมากขึ้น พร้อมทั้งปลูกพืชบำรุงดินทำให้ดินมีสมรรถนะอุทกวิทยา
 ๓. ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ช่วยเพิ่มสมรรถนะของดินให้เก็บความชื้นได้มากขึ้นและสูญเสียน้ำ โดยการระเหยน้อยลง ปุ๋ยอินทรีย์จะช่วยเสริมให้ดินมีสมรรถนะในการเก็บกักน้ำไว้ในดิน มิให้ซึมหาดิ่งลึกหายลงไปจนทำให้ดินหน้าแห้ง
 ๔. ส่งเสริมให้มีการจัดสร้างสระน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรที่มีพื้นที่มากพอ (ประมาณ ๒๐ ไร่) ตามแนวพระราชดำริเรื่อง "ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับน้ำเพื่อการเกษตร"
๒. แนวทางในการเสริมสร้างให้มีแหล่งเก็บกักน้ำต้นทุนเพิ่ม
 ๑. สร้างฝายน้ำล้นคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดเล็ก เช่น ฝาย มข. - นิวซีแลนด์ ฝาย ประชาอาสา ฝาย รพช. เป็นต้น ในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำที่มีศักยภาพจะสร้างได้ พร้อมทั้งระบบส่งน้ำที่ให้ราษฎรหรือ อบต. เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาวางโครงการดำเนินงานและดูแลรักษาในอนาคต
 ๒. ขุดบ่อน้ำตื้นและน้ำบาดาลในพื้นที่น้ำไม่กร่อยหรือเค็ม
 ๓. ปรับปรุงแหล่งน้ำ เช่น หนอง บึง ขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มความจุในการเก็บกักน้ำที่ได้จากน้ำฝนหรือผืนน้ำมาจากแหล่งอื่นบริเวณหมู่บ้าน โดยใช้ราษฎรหรือ อบต. เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาวางโครงการดำเนินงาน และดูแลรักษาในอนาคต
 ๔. เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำชลประทานที่มีอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ
 ๕. วางโครงการผืนน้ำในลุ่มน้ำที่มีปริมาณน้ำไหลมากกว่าความต้องการทำน้ำไปเต็มอ่างเก็บน้ำที่ใช้ประสิทธิภาพการเก็บกักไม่เต็มศักยภาพ
 ๖. ควรมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เพื่อเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้อุปโภคบริโภคทุกครัวเรือน
 ๗. ขุดลอกลำน้ำธรรมชาติในพื้นที่โดยราษฎรหรือ อบต. ประสานงานกับหน่วยงานราชการ หรือใช้งบประมาณของท้องถิ่น

๓. แนวทางในการบริหารและจัดการลุ่มน้ำย่อย

๑. ตั้งคณะกรรมการเครือข่ายลุ่มน้ำ โดยให้แต่ละหมู่บ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาตั้งตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำย่อยแม่น้ำสงครามตอนล่าง เพื่อร่วมช่วยกันพิจารณาวิเคราะห์ปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อย

๒. เลือกหมู่บ้านหรือพื้นที่เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางในการประชุมของคณะกรรมการเครือข่ายลุ่มน้ำย่อย โดยให้อยู่ในทำเลที่สะดวกต่อทุกคนที่จะไปประชุมร่วมกัน

๓. กำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำอย่างน้อย ดังนี้

- พิจารณาปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ
- ให้ความร่วมมือ มีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐ
- แสวงหาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการเรื่องทรัพยากรของรัฐ
- ประสานงานกับภาคราชการและเอกชน
- เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายของรัฐด้านทรัพยากรน้ำ

สรุปปริมาณน้ำที่กักเก็บอยู่ในชั้นน้ำบาดาลและปริมาณน้ำที่สามารถพัฒนาขึ้นมาได้ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ลุ่มน้ำโขง

ลุ่มน้ำย่อย	ประเภท ชั้นน้ำ	พื้นที่ ชั้นน้ำ (ตร.กม.)	ค่าการเปลี่ยน แปลงของระดับน้ำ เฉลี่ย (ม.)	ปริมาณน้ำที่ กักเก็บ (ล้าน ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำที่พัฒนา ได้ต่อปี (ล้าน ลบ.ม.)
๑.แม่น้ำสงครามตอนล่าง	ชั้นหินร่วน	๔๗.๖๒	๒.๗๒	๒๐.๗๒	๒.๔๙
	ชั้นหินแข็ง	๒,๙๙๖.๙๓	๒.๙๙	๑๗๙.๒๒	๒๑.๕๑
๒.แม่น้ำโขงส่วนที่ ๓	ชั้นหินร่วน	-	-	๐	๐
	ชั้นหินแข็ง	๖๙๐.๐๑	๓.๑๓	๔๓.๑๙	๕.๑๘
๓.น้ำหมัน	ชั้นหินร่วน	-	-	๐	๐
	ชั้นหินแข็ง	๖๐๐.๓๕	๓.๐๘	๓๖.๙๕	๔.๔๔
๔.น้ำसान	ชั้นหินร่วน	-	-	๐	๐
	ชั้นหินแข็ง	๘๗๘.๗๒	๓.๐๖	๕๓.๗๘	๖.๕๕
๕.แม่น้ำโขงส่วนที่ ๔	ชั้นหินร่วน	๑๖.๔๘	๒.๘๖	๗.๕๔	๐.๙๐
	ชั้นหินแข็ง	๗๔๔.๑๐	๒.๙๕	๔๓.๙๐	๕.๒๗
๖.แม่น้ำเลยตอนล่าง	ชั้นหินร่วน	๑๐๗.๐๐	๒.๙๓	๕๐.๑๖	๖.๐๒
	ชั้นหินแข็ง	๒,๖๙๘.๓๔	๓.๐๐	๑๖๑.๙๐	๑๙.๔๓
๗.ห้วยน้ำปาน	ชั้นหินร่วน	๐.๙๗	๒.๙๑	๐.๕๕	๐.๐๕
	ชั้นหินแข็ง	๑,๐๘๓.๐๑	๓.๑๑	๖๗.๓๖	๘.๐๘
๘.แม่น้ำโขงส่วนที่ ๕	ชั้นหินร่วน	๕๑.๓๗	๓.๐๕	๒๕.๐๗	๓.๐๑
	ชั้นหินแข็ง	๑,๖๓๖.๓๒	๓.๑๒	๑๐๒.๑๑	๑๒.๒๕
๙.ห้วยน้ำโสม	ชั้นหินร่วน	๑๐.๖๖	๒.๘๙	๔.๙๓	๐.๕๙
	ชั้นหินแข็ง	๑,๑๐๗.๔๓	๓.๐๑	๖๖.๖๗	๘.๐๐
๑๐.น้ำโมง	ชั้นหินร่วน	๑๘๐.๙๒	๓.๐๘	๘๕.๖๘	๑๐.๒๘
	ชั้นหินแข็ง	๒,๔๖๕.๐๐	๓.๐๐	๑๔๗.๙	๑๗.๗๕
๑๑.แม่น้ำโขงส่วนที่ ๖	ชั้นหินร่วน	๔๕๔.๘๓	๒.๙๔	๒๑๓.๙๕	๒๕.๖๗
	ชั้นหินแข็ง	๒๗.๐๗	๓.๑๖	๑.๗๑	๐.๒๑
๑๒.น้ำทราย	ชั้นหินร่วน	-	-	๐	๐
	ชั้นหินแข็ง	๑,๓๑๒.๖๔	๒.๘๖	๗๕.๐๘	๙.๐๑
๑๓.ห้วยหลวง	ชั้นหินร่วน	๑๗๕.๐๖	๒.๙๙	๘๓.๗๕	๑๐.๐๕
	ชั้นหินแข็ง	๓,๒๑๗.๓๐	๓.๐๗	๑๙๗.๕๔	๒๓.๗๑
๑๔.ห้วยด่าน	ชั้นหินร่วน	-	-	๐	๐
	ชั้นหินแข็ง	๖๗๕.๗๗	๓.๐๕	๔๑.๒๒	๔.๙๕
๑๕.แม่น้ำสงครามตอนบน	ชั้นหินร่วน	-	-	๐	๐
	ชั้นหินแข็ง	๓,๒๗๐.๗๕	๓.๒๐	๒๐๙.๓๓	๒๕.๑๒

การขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภค - บริโภค

ลำดับ	ลุ่มน้ำ	ระดับปัญหาการขาดแคลนน้ำ (จำนวนตำบล)				รวมตำบล ตามลุ่มน้ำ
		ปัญหามาก	ปัญหาปานกลาง	ปัญหาน้อย	ไม่มีข้อมูล	
๑.	แม่น้ำโขงส่วนที่ ๓	-	๒	๓	-	๕
๒.	น้ำหมัน	-	๒	๓	-	๕
๓.	น้ำสาน	-	๑	๖	-	๗
๔.	แม่น้ำโขงส่วนที่ ๔	-	-	๗	-	๗
๕.	ห้วยน้ำปวน	-	๑	๖	-	๗
๖.	แม่น้ำเลยตอนล่าง	-	๕	๒๓	๑	๒๙
๗.	แม่น้ำโขงส่วนที่ ๕	-	-	๑๔	-	๑๔
๘.	ห้วยน้ำโสม	-	๓	๑๐	-	๑๓
๙.	น้ำโมง	๒	-	๓๕	-	๓๗
๑๐.	แม่น้ำโขงส่วนที่ ๖	-	๒	๑๓	๒	๑๗
๑๑.	น้ำสวย	-	๔	๑๔	-	๑๘
๑๒.	ห้วยหลวง	๑	๒	๕๒	๑	๕๖
๑๓.	ห้วยคาน	-	-	๑๔	-	๑๔
๑๔.	แม่น้ำโขงส่วนที่ ๗	๔	๒๕	๗	-	๓๖
๑๕.	แม่น้ำสงครามตอนบน	-	๕	๓๗	๑	๔๓
๑๖.	แม่น้ำสงครามตอนล่าง	๓	๑	๒๗	๑	๓๒
๑๗.	ห้วยคอง	-	-	๑	-	๑
๑๘.	ห้วยฮี	-	๕	๔	-	๙
๑๙.	ห้วยน้ำสาม	๑	๑	๒๓	-	๒๕
๒๐.	ห้วยน้ำจูน	๒	๑	๕๐	-	๕๓
๒๑.	ห้วยทวย	-	๑	๑๑	-	๑๒
๒๒.	แม่น้ำโขงส่วนที่ ๘	-	๔	๑๖	๑	๒๑
๒๓.	น้ำพุง	-	-	๗	-	๗
๒๔.	ห้วยน้ำก่า	๑	๗	๕๖	๑	๖๕
๒๕.	แม่น้ำโขงส่วนที่ ๙	๓	๗	๑	-	๑๑
๒๖.	ห้วยบางทราย	-	๓	๕	-	๘
๒๗.	ห้วยมุก	-	๑	๑๓	๑	๑๕
๒๘.	ห้วยบังฮี	-	๕	๑๕	-	๒๐
๒๙.	แม่น้ำโขงตอนล่าง	๑	๑	๒๑	-	๒๓
รวมตำบลที่มีปัญหา		๑๘	๑๐๗	๔๘๘	๕	๖๒๒
คิดเป็นเปอร์เซ็นต์		๒.๘๘	๑๗.๒๐	๗๘.๕๖	๑.๕๕	๑๐๐.๐๐

สภาพปัญหา	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
แม่น้ำสงครามตอนบน		
๑. ปัญหาน้ำท่วม	๑. ที่ลุ่มล้าห้วยต้นเขิน	๑. ขุดลอกลำห้วยให้กว้างขึ้น
	๒. ขุดลอกคลองไม่ต่อเนื่อง	๒. ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่
	๓. การก่อสร้างถนนผ่านที่ลุ่ม	๓. ก่อสร้างฝายน้ำล้น
		๔. ขยายทางระบายน้ำหรือก่อสร้างสะพาน
๒. ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค	๑. สร้างบ่อเก็บน้ำดื่ม	๑. สร้างสระเก็บน้ำ
	๒. ขาดประปาหมู่บ้าน	๒. ควรก่อสร้างประปาเพิ่มเติม
๓. ขาดแคลนน้ำทำการเกษตร	๑. ไม่มีแหล่งเก็บน้ำ	๑. ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่
		๒. ก่อสร้างฝายน้ำล้น
		๓. ขุดลอกลำน้ำ
๔. ดินเค็ม	มีบ่อเกลือใต้ดิน	สร้างทำนบกั้นน้ำเค็ม
๕. การใช้น้ำไม่เหมาะสม	๑. ไม่มีมาตรการการใช้น้ำ	๑. ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำ
	๒. ใช้น้ำอย่างไม่ประหยัด	๒. ให้รู้จักคุณค่าของการใช้น้ำ
แม่น้ำสงครามตอนล่าง		
ขาดแคลนน้ำทำการเกษตร	๑. ขาดคลองส่งน้ำ	๑. ก่อสร้างคลองส่งน้ำด้วยไฟฟ้า
	๒. คลองส่งน้ำชำรุด	๒. ขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติ
	๓. แหล่งน้ำไม่เพียงพอ	๓. ก่อสร้างฝายน้ำล้น
		๔. ขุดสระน้ำในแปลงเกษตร
ขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค	๑. น้ำดื่มไม่เพียงพอ	๑. เพิ่มบ่อน้ำดื่ม
	๒. น้ำบาดาลเค็ม	๒. ต้องสร้างระบบทำน้ำสะอาด
	๓. ประปามีขนาดเล็กไม่เพียงพอ	๓. ก่อสร้างประปาขนาดใหญ่
		๔. ก่อสร้างแหล่งเก็บน้ำ
ปัญหาน้ำท่วม	แม่น้ำสงครามเอ่อล้นตลิ่ง	ทำคันกั้นน้ำ
ปัญหาทรัพยากรป่าไม้	มีการทำลายป่าไม้	ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ปลูกป่าไม้ทดแทน
	การใช้สารเคมีทางการเกษตร	ฝึกอบรมสร้างจิตสำนึกให้ความรู้การใช้ยาหมัก
ขาดแคลนการบริการจัดการใช้น้ำ	ประชาชนขาดความเข้าใจในการจัดการน้ำ	จัดฝึกอบรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ

สภาพเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้านสาขาในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง

ลุ่มน้ำสาขา แม่น้ำสงคราม ตอนบน	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม
<p>การคมนาคม การเดินทางติดต่อกันระหว่างตำบล-อำเภอ เป็นถนนลาดยาง และถนนใช้เดินทางตำบล-หมู่บ้าน เป็นถนนลูกรังเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การเดินทางระหว่างหมู่บ้านไม่ค่อยสะดวกนัก</p> <p>การโทรคมนาคมสื่อสาร ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ๒ แห่ง การใช้บริการโทรศัพท์บ้านประมาณ ๓,๐๐๐ คู่สาย และตู้โทรศัพท์สาธารณะครบทุกตำบล</p> <p>การไฟฟ้า ในพื้นที่มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน</p> <p>การประปา การประปาภูมิภาค ๔ แห่ง และประปาหมู่บ้าน ประมาณ ๒๐๐ แห่ง</p> <p>แหล่งน้ำ บ่อน้ำบาดาลประมาณ ๑,๓๕๐ บ่อ บ่อน้ำตื้นประมาณ ๓๐๐ บ่อ ดึงเก็บน้ำประมาณ ๒๐๐ แห่ง และอ่างเก็บน้ำประมาณ ๙ แห่ง</p>	<p>การเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน มีพื้นที่ทำเกษตรประมาณ ๑,๐๐๐,๐๐๐ ไร่ พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว, ไร่, กล้วย, ฝรั่ง, มะม่วง, สับปะรด, ทุเรียน, ลิ้นจี่, กล้วยน้ำว้า และมะม่วง</p> <p>การปลูสัตว์ ในพื้นที่มีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค, กระบือ, เป็ด, ไก่ และ สุกร</p> <p>การประมง ในพื้นที่มีการเลี้ยงปลาเพื่อขาย มีครัวเรือนที่เลี้ยงประมาณ ๗๐๐ ครัวเรือน เลี้ยงปลาประมาณ ๔,๐๐๐,๐๐๐ ตัว</p> <p>การอุตสาหกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ ๑ แห่ง และ ๑๒๕ โรง เป็นโรงสีข้าว</p> <p>การพาณิชย์ ธนาคารในพื้นที่มี ๑๔ แห่ง สหกรณ์ ๒ แห่ง และสถานบริการน้ำมันประมาณ ๒๔ แห่ง</p>	<p>การศึกษา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา แห่งชาติ ๒๐๐ แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา ๒๐ แห่ง สังกัดการศึกษาเอกชน ๒ แห่ง และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีครบทุกหมู่บ้าน</p> <p>ศาสนาและวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีวัดในพื้นที่ประมาณ ๕๐๐ แห่ง</p> <p>การสาธารณสุข โรงพยาบาลขนาด ๙๐ เตียง ๑ แห่ง โรงพยาบาลขนาด ๒๐ เตียง ๑ แห่ง โรงพยาบาลขนาด ๓๐ เตียง ๔ แห่ง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ๒ แห่ง และ สถานีอนามัยประจำตำบลมีทุกตำบล</p>	

สภาพเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้านสาขาในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง

ลุ่มน้ำสาขา	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม
<p>แม่น้ำสงครามตอนล่าง</p> <p>การคมนาคม การเดินทางติดต่อกันระหว่างตำบล-อำเภอ เป็นถนนลาดยาง และถนนติดต่อกับตำบล-หมู่บ้าน เป็นถนนลูกรังเป็นส่วนมาก ทำให้การเดินทางระหว่างหมู่บ้านไม่สะดวกนัก</p> <p>การโทรคมนาคมสื่อสาร ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ๔ แห่ง การใช้บริการโทรศัพท์บ้านประมาณ ๑,๐๐๐ คู่สาย และตู้โทรศัพท์สาธารณะครบทุกตำบล</p> <p>การไฟฟ้า ในพื้นที่ส่วนมากมีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน</p> <p>การประปา การประปาภูมิภาค ๓ แห่ง และประปาหมู่บ้านประมาณ ๑๙๐ แห่ง</p> <p>แหล่งน้ำ บ่อน้ำบาดาลประมาณ ๒,๐๐๐ บ่อ บ่อน้ำตื้นประมาณ ๑,๕๐๐ บ่อ ถึงเก็บน้ำประมาณ ๕๐๐ บ่อ และโรงสูบน้ำขนาดใหญ่ประมาณ ๕,๐๐๐ ใบ</p>	<p>การเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวนผัก ผลไม้มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ ไร่</p> <p>พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว, มันสำปะหลัง, อ้อยโรงงาน, มะเขือเทศ, ยางพารา และมะม่วง</p> <p>การปลุกสัตว์ ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค, กระบือ, สุกร, ไก่ และ เป็ด</p> <p>การอุตสาหกรรม มีโรงงานในพื้นที่ประมาณ ๗ แห่ง และอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทอผ้า, ทำปลาร้า, ทำไม้กวาด เป็นต้น</p> <p>การพาณิชย์ ธนาคารในพื้นที่ ๑๐ แห่ง โรงแรม ๑ แห่ง สถานีน้ำมันประมาณ ๑๐ แห่ง และมีร้านค้าทั่วไปทั่วทั้งพื้นที่</p>	<p>การศึกษา สถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ ๑๔๐ แห่ง สังกัดสำนักงานตำรวจชายแดน ๒ แห่ง และที่ตำบลหนึ่งคือประจำหมู่บ้านมีครบทุกหมู่บ้าน</p> <p>ศาสนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๙๙</p> <p>การสาธารณสุข โรงพยาบาลขนาด ๓๐ เตียง ๕ แห่ง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ๗ แห่ง และสถานีอนามัยตำบลมีครบทุกตำบล ในพื้นที่ยังมีร้านขายยาแผนปัจจุบันตามตำบล</p>	

ข้อมูลทางการประมงบริเวณลุ่มน้ำสงคราม*

1. ทรัพยากรปลา

ลุ่มน้ำสงครามเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่ครอบคลุมวงจรชีวิตพันธุ์ปลาได้หลากหลายชนิด โดยเป็นแหล่งสืบพันธุ์วางไข่ แหล่งเลี้ยงตัววัยอ่อน แหล่งอาหาร และแหล่งที่อยู่อาศัยของวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งนับเป็นแหล่งรวมของชนิดพันธุ์ปลาน้ำจืดที่มีความหลากหลายมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนิดพันธุ์ปลาที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำแบบน้ำไหลและพื้นที่น้ำท่วมขัง ตลอดจนพันธุ์ปลาหายากใกล้สูญพันธุ์และมีแนวโน้มจะสูญพันธุ์ โดยในปี 2545 พบพันธุ์ปลารวม 149 ชนิด 33 ครอบครัว สัตว์น้ำที่พบส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่มีขนาดเล็กและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจต่ำ ได้แก่ ปลาชิว ปลาซา ปลาตะเพียน เป็นต้น สัตว์น้ำที่มีคุณค่าสูงที่พบได้แก่ ปลาสร้อยขาว ปลาเค้าขาว ปลาเนื้ออ่อน ปลากระสูบขีด ปลากรดเหลือง ปลาตุ๊ก และปลาช่อน

เนื่องจากลุ่มน้ำสงครามเป็นแหล่งน้ำที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำโขงจึงทำให้ปลาในแม่น้ำโขงเข้ามายังลุ่มน้ำสงครามก่อให้เกิดความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลามากยิ่งขึ้น เพราะปัจจุบันยังไม่มีการสร้างเขื่อนปิดกั้นลำน้ำ ดังนั้นจึงทำให้พันธุ์ปลาจากแม่น้ำโขงสามารถเดินทางเข้าสู่ลุ่มน้ำสงครามได้ ซึ่งชนิดพันธุ์ปลาที่มีการเดินทางจากลุ่มน้ำโขงเข้าสู่ลุ่มน้ำสงครามนั้นแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มแรกเดินทางเข้ามาหากินอาหารที่เหมาะสมตามวัยมีทั้งปลาที่มีขนาดเล็กและปลาขนาดใหญ่ ได้แก่ ปลาสวายหนู ปลาบึก ปลาสังกะวาด ปลาเทโพ ปลาเทพา เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่สองเป็นปลาที่เดินทางมาเข้ามาเพื่อการสืบพันธุ์วางไข่โดยตรง ชนิดพันธุ์ปลาในกลุ่มนี้ได้แก่ ปลากาดำ ปลาทราย ปลากรดคัง ปลานาง ปลาหางเบื่อน เป็นต้น

นอกจากนี้ ลุ่มน้ำสงครามตอนล่างนับเป็นแหล่งผลิตอาหารธรรมชาติที่ใหญ่มาก มีผลผลิตขั้นต้นประมาณ 821,896 ตัน (โดยน้ำหนักแห้งของแพลงก์ตอนพืช) ผลผลิตขั้นที่สองซึ่งประกอบด้วยแพลงก์ตอนสัตว์ 9,600 ตัน (โดยน้ำหนักแห้ง) และสัตว์หน้าดิน 49,824 ล้านตัว จึงเป็นแรงจูงใจให้ปลาที่อาศัยทั้งในแม่น้ำโขงและในแม่น้ำสงครามหลากหลายชนิดเข้ามาวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อน โดยเฉพาะในทุ่งทามพื้นที่น้ำท่วมขังเพราะมีสารอาหารและอาหารที่เป็นพืชและสัตว์ขนาดต่างๆ ให้ปลาได้เลือกกิน

*ที่มา : กรมประมง

2. การทำการประมง

การทำการประมงในบริเวณลุ่มน้ำสงคราม มีการใช้เครื่องมือประมงหลายประเภททำการประมงตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ปริมาณน้ำท่า พฤติกรรมการดำรงชีวิตของชนิดพันธุ์ปลาและปัจจัยอื่นๆ ของพื้นที่ การดำเนินการดังกล่าวเป็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติและปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งได้มีสิ่งสมสืบทอดกันมาจากประสบการณ์จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้เครื่องมือประมงประเภทต่างๆ

ในช่วงน้ำขึ้นหรือน้ำลดระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน จะพบเครื่องมือประมงที่นิยมใช้ คือ เบ็ด ตุ่ม ข่ายหรือมอญ ลอบ สุ่ม ลันปลาไหล แห จั่นคอก โต่งน้อย ซ่อมหรือจมวก ในช่วงน้ำลงหรือน้ำไหลระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายนจะมีปลาจำนวนมากและหลายชนิดว่ายน้ำจากลำน้ำเล็กไปสู่ลำน้ำใหญ่ เครื่องมือประมงที่ใช้กันมากในช่วงนี้ คือ โต่ง มอญกวาด ซ้อนสนั่น ยอขันซ่อ โค้น เรือแนบ โทง และการทำประมงกักต้อน ในช่วงน้ำลดหรือน้ำแห้ง เครื่องมือที่ใช้ในช่วงนี้นอกจากอวนทับตลิ่ง แห มอญ เบ็ด ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ได้ตลอดปี ยังมีเชิง แยก ยอหรือสะดุ้งน้อย ง่าง หุ้ม ซะปลา สวิง ขา พื้นที่ลุ่มน้ำสงครามตอนล่างจึงเป็นแหล่งสะสมภูมิปัญญาท้องถิ่นของการใช้เครื่องมือประมงและการดำรงชีวิตในธรรมชาติของพื้นที่น้ำท่วมที่พัฒนามาเป็นเวลานาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการพัฒนาปรับปรุงใช้เป็นแนวทางในการยังชีพผสมผสานกับการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งปรับตัวกลมกลืนกับธรรมชาติในพื้นที่ได้อย่างชาญฉลาด ดังเช่น การทำประมงกักต้อน การใช้เครื่องมือโต่ง ยอขันซ่อ ซ้อนสนั่น และอวนล้อมกรำพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามตอนล่างมีความสำคัญมากในฐานะเป็นแหล่งอาหารโปรตีนของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำและพื้นที่ห่างไกล อีกทั้งยังเป็นแหล่งประกอบอาชีพ แหล่งรายได้ และการดำรงวิถีชีวิตที่ดีของชุมชน โดยมีผลผลิตทางการประมงเฉลี่ย 14.52 ± 9.26 กิโลกรัมต่อไร่ โครงสร้างชนิดปลาในลำน้ำสงครามโดยน้ำหนัก 10 ลำดับแรก ประกอบด้วย ปลานางร้อยละ 12.64 ปลาแปบร้อยละ 7.27 ปลาไส้ตันดาขาวร้อยละ 5.94 ปลากระต๊อบร้อยละ 5.34 ปลาแคบเหลืองร้อยละ 4.23 ปลาเสือพ่นน้ำร้อยละ 3.46 ปลาปีกไก่ร้อยละ 3.40 ปลาสังกะวาดทองคมร้อยละ 3.36 ปลาเก๋าร้อยละ 3.24 และปลาชะโอนร้อยละ 3.13 ส่วนผลจับปลาที่ประเมินได้เพียงบางส่วนจากเครื่องมือขนาดใหญ่ ประมาณ 1,400 ตันต่อปี ประกอบด้วยผลจับจากโต่ง 149.1 ตัน อวนทับตลิ่ง 245.3 ตัน ลอบยื่น 181.4 ตัน ยอขันซ่อ 278.8 ตัน ซ้อนสนั่น 24 ตัน และการทำประมงกักต้อน 522.5 ตัน จึงเป็นผลให้ประชาชนมีปลากิน มีงานทำ และมีสุขภาพอนามัยแข็งแรง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลุ่มน้ำสงคราม*

๑. การบริหารจัดการทรัพยากรประมงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติ ทั้งจากหน่วยงานราชการและจากผู้ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่กำกับดูแล ตลอดจนประสานการดำเนินงานกับส่วนราชการและชาวประมง ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรหรือผู้ได้รับประโยชน์จำเป็นต้องเข้ามาร่วมดำเนินการ โดยประสานผลประโยชน์ให้อยู่บนความเท่าเทียมทางสังคมและความยั่งยืนของทรัพยากร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำสงครามแบบรัฐร่วมประชาชน พร้อมทั้งร่างแผน มาตรการ โครงการ แผนปฏิบัติการแบบร่วมกันทำร่วมกันควบคุมดูแล ให้ทรัพยากรมีอยู่อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน

๒. พื้นที่ลุ่มน้ำสงครามเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของแหล่งที่อยู่อาศัย ทั้งเพื่อการสืบพันธุ์วางไข่ การเลี้ยงตัววัยอ่อน และหากินอาหารของวัยเจริญพันธุ์ ธรรมชาติของทรัพยากรปลามีลักษณะเป็นพลวัต คือมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายตลอดเวลา พฤติกรรมของสัตว์น้ำก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะแวดล้อม โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสัตว์น้ำ ได้แก่ คุณภาพน้ำ ปริมาณน้ำ และสภาพที่อยู่อาศัย ดังนั้นถ้ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพระบบนิเวศของลุ่มน้ำ เช่น การก่อสร้างสิ่งปิดกั้นทางเดินน้ำก็จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศ โดยรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่แหล่งที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงปริมาณอาหารธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงปริมาณและช่วงเวลาการไหลของน้ำ ซึ่งมีผลต่อการเดินทางย้ายถิ่น สุดท้ายทำให้มีผลต่อระดับความหลากหลายทางชีวภาพและปริมาณความชุกชุมของประชากรปลาในแต่ละชนิด ดังนั้น ในการจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำและในสังคมใดก็ตามควรจะต้องดำเนินการบนความโปร่งใส คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนและสังคมในพื้นที่อย่างแท้จริงและมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพิจารณาบนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตามความเป็นจริงด้วยจึงจะทำให้การตัดสินใจนั้นเป็นการตัดสินใจบนทางเลือกที่ดีที่สุด

๓. ด้วยพื้นที่บึงและทามเป็นแหล่งเพาะพันธุ์วางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์น้ำส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำสงคราม ดังนั้นมาตรการหรือการจัดการเรื่องการใช้ประโยชน์พื้นที่บึงทาม โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมประมง ฯลฯ และประชาชนบริเวณบึงทาม ผู้อาศัยบึงทามเป็นแหล่งอาหาร จึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนก่อนที่พื้นที่บึงทามจะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างไม่ถูกหลักวิชาการ ซึ่งมีผลให้ระบบนิเวศขาดความสมดุล ผลผลิตลดลง และความหลากหลายทางชีวภาพลดลง เช่น การทำเกษตรกรรมที่ใช้ยาและสารเคมี การทำโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำทิ้งอย่างเหมาะสม หรือการกางป่านึ่งป่าทามมากเกินไป

*ที่มา : กรมประมง

๔. ควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขและการกำหนดมาตรการบริหารจัดการทรัพยากรและการทำการประมงด้วยเครื่องมือประมงและวิธีการทำการประมงในพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามให้สามารถใช้ประโยชน์ทรัพยากรปลาที่มีอยู่อย่างยั่งยืนและมีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ที่ควรเป็น ซึ่งจะเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ชาญฉลาด และมีความยั่งยืนในอนาคต โดยข้อมูลและหลักฐานที่ปรากฏพบการทำการประมงในพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามได้ ใช้เครื่องมือประมงและวิธีการทำการประมงหลายประเภทที่อยู่นอกพิภดและขัดต่อกฎหมายประมงหรือพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๕๙๐

๕. ต้องมีการประชาสัมพันธ์และสร้างเสริมความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับชาวประมงในพื้นที่ พร้อมทั้งการประสานการบริหารจัดการทรัพยากรประมงในระดับภูมิภาค เพราะว่าประชากรปลาที่จับมาใช้ประโยชน์เป็นประชากรร่วมในหลายประเทศ สืบเนื่องจากชาวประมงส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อว่าทรัพยากรปลาในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามเป็นทรัพยากรที่มีการเคลื่อนย้ายได้ในบางฤดูกาล ถ้าไม่จับหรือไม่นำมาใช้ประโยชน์ ทรัพยากรบางส่วนก็จะเคลื่อนย้ายไปสู่พื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างหรือไปสู่แม่น้ำโขงและพื้นที่ที่อยู่นอกเขตราชอาณาจักรไทย จะทำให้เสียโอกาสและเกิดการสูญเปล่า ความเชื่อและความคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงตามวงจรชีวิตของปลาทั้งหมด เพราะโดยธรรมชาติหรือชีววิทยาปลานั้น ปลาบางชนิดพันธุ์จะมีการเดินทางย้ายถิ่นซึ่งเป็นวงจรชีวิตตามปกติที่เป็นอยู่ของระบบนิเวศในพื้นที่ลุ่มน้ำแห่งนี้ เมื่อเดินทางออกก็จะเดินทางกลับเข้ามาเพื่อหาอาหารและสืบพันธุ์วางไข่ในช่วงฤดูกาลในปีถัดไป ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างประเทศในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ซึ่งเป็นลุ่มแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดเพื่อการสงวนรักษาทรัพยากรไว้ในระดับที่เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งต้นทุน เพื่อการแพร่ขยายพันธุ์ในฤดูถัดไป ซึ่งจะทำให้ลุ่มน้ำสงครามมีทรัพยากรปลาที่อุดมสมบูรณ์สืบไป หากทุกประเทศมุ่งเพียงแต่นำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมดเพียงอย่างเดียวก็จะทำให้ทรัพยากรเกิดการถดถอยและสูญสิ้นไปได้ในไม่ช้า

๖. การทำการประมงกีดต้อน ซึ่งเป็นการทำการประมงด้วยวิธีกางกันตาข่ายปิดทางเดินน้ำของลำน้ำสาขาและพื้นที่น้ำท่วมซึ่งตั้งแต่ช่วงที่ระดับน้ำในลำน้ำขึ้นสูงสุดจนถึงช่วงน้ำลดต่ำสุดหรือเหือดแห้งไป วิธีดังกล่าวมีลักษณะที่ขัดกับกฎหมายประมง อีกทั้งยังเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างทำลายล้าง โดยเป็นการใช้ทรัพยากรปลาที่มีในทุกชนิดพันธุ์ ซึ่งไม่คำนึงถึงความคุ้มค่าและความยั่งยืนของทรัพยากร จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรการในการจัดการเพื่อสงวนรักษาประชากรปลาไว้บางส่วนและให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดและอย่างคุ้มค่า ถ้าหากจะผ่อนผันให้ทำการประมงได้ก็ควรจักต้องเร่งกำหนดมาตรการมาบรรเทาผลกระทบดังกล่าว เช่น การกำหนดขนาดช่องตาของเนื้ออวนที่ใช้กางกันปิดช่องทางน้ำให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อปลดปล่อยให้ปลาขนาดเล็กบางส่วนได้หลุดลอดไป การกำหนดพื้นที่หรือช่วงเวลาทำการประมงเพื่อ

เปิดโอกาสให้ประชากรปลาบางส่วนในพื้นที่ทำการประมงกักต้อนมีโอกาสหลุดลอดลงสู่ลำน้ำตอนล่าง หรือการจัดสร้างฝายทดน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ตอนบนของลำน้ำเพื่อช่วยเก็บกักน้ำสำหรับรักษาพันธุ์ปลาบางส่วนไว้ในพื้นที่ตอนบนของการทำประมงกักต้อนให้เป็นแหล่งพ่อแม่พันธุ์ในฤดูกาล

๗. การใช้เครื่องมืออวนทับตลิ่งด้วยวิธีการกันปิดลำน้ำสงคราม เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการทำการประมงที่ขัดต่อกฎหมายประมง และเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไม่เท่าเทียมทางสังคมเมื่อเทียบกับการทำการประมงด้วยเครื่องมือประมงประเภทอื่น ดังนั้นควรต้องมีการปรับปรุงแก้ไขและปลูกจิตสำนึก ตลอดจนเพิ่มมาตรการกำกับดูแล เพื่อลดการทำการประมงโดยการใช้อวนทับตลิ่งกั้นปิดลำน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่ประชากรปลาหลายชนิดมีการเดินทางย้ายถิ่นในช่วงน้ำลงและช่วงน้ำไหลหลากขึ้น เนื่องจากการโน้มนำไปสู่การใช้ทรัพยากรที่เกินกำลังการผลิตที่มีอยู่และทำให้พ่อแม่พันธุ์ปลาหลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนิดที่หายากและมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ต้องสูญเสียโอกาสในสืบพันธุ์วางไข่

๘. การใช้เครื่องมือโพง สืบเนื่องจากโพงเป็นเครื่องมือประมงที่มีประสิทธิภาพมากประเภทหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่น้ำในลำน้ำสงครามเริ่มลดลง เป็นเครื่องมือที่มีรูปร่างและวิธีการที่ประยุกต์มาจากโพงพาง แต่มีช่วงเวลาที่ใช้ทำการประมงอยู่เฉพาะในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น คือประมาณหนึ่งเดือนจึงทำให้มีผลต่อการเกิดผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรปลาในระดับที่ลดลงและยังเป็นช่วงที่ประชากรปลาหลายชนิดพันธุ์อยู่ระหว่างการเดินทางย้ายถิ่น ขณะที่ปัจจุบันเครื่องมือโพงพางถูกจัดอยู่ในประเภทเครื่องมือนอกพิภักดิ์ที่ยกเลิกห้ามทำการประมงทั่วประเทศ แต่ถ้าหากมีการพิจารณาเห็นว่าเครื่องมือโพงยังสามารถอนุโลมให้ใช้ทำการประมงในพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามได้ ก็ควรจะต้องมีการกำหนดมาตรการและวิธีการหรือแม้กระทั่งการจำกัดจำนวนโพงเพื่อเป็นการควบคุมและบรรเทาผลกระทบเพื่อทำให้ลดประสิทธิภาพและปริมาณในการทำการประมงลง เช่น การกำหนดลักษณะของรูปร่างและขนาดของตาข่ายของโพงเพื่อให้ปลาขนาดเล็กสามารถหลุดลอดไปได้ในระดับหนึ่ง การกำหนดขนาดความกว้างและความลึกของเครื่องมือโพง และการกำหนดระยะห่างระหว่างการติดตั้งเครื่องมือโพงเพื่อลดโอกาสในการจับปลาให้น้อยลง

๙. ควรจะได้มีการส่งเสริมและเพิ่มพื้นที่เป้าหมายในการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรประมง โดยการจัดตั้งแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำสงครามเพื่อเป็นการสงวนและรักษาพ่อแม่พันธุ์ปลาไว้สำหรับการแพร่ขยายพันธุ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งวิธีดังกล่าวนับว่าเป็นยุทธวิธีที่ดีและมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับพื้นที่ดังเช่น โครงการอนุรักษ์และคุ้มครองดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นการลดความเสี่ยงต่อการลดลงของผลผลิตและทรัพยากรปลาในอนาคต

๑๐. ควรจะได้มีการเร่งศึกษาวิจัย เพื่อเพาะขยายพันธุ์ปลาพื้นเมืองปล่อยลงสู่แหล่งน้ำเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำนั้น ทั้งนี้ควรจะได้มีความร่วมมือกันระหว่างภาค

รัฐและชาวประมงในอันที่จะอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นเมืองเพื่อการประมงที่ยั่งยืนต่อไป อีกทั้งเป็นการ
ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้แก่ชาวประมงอีกด้วย

บทความทางวิชาการ*

“ลุ่มน้ำสงคราม” เมื่อความวิบัติที่แอบซ่อนอยู่เผยโฉม

บำเพ็ญ ไชยรักษ์

“แม่น้ำสงคราม” นับเป็นหนึ่งในลำน้ำใหญ่ของภาคอีสานตอนบน ครอบคลุมพื้นที่ 28 อำเภอ 4 จังหวัด คือจังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย จังหวัดสกลนคร และจังหวัดนครพนม และอาศัยความแตกต่างของลักษณะนิเวศจะแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นสองตอนคือตอนบนและตอนล่าง

ลุ่มน้ำสงครามตอนบนจะเริ่มจาก รอยต่อระหว่าง อ.วังสามหมอ จ. อุดรธานี และ อ.สองดาว จ.สกลนคร มีสภาพเป็นภูเขาและเนินเขาบนแนวเทือกเขาภูพาน โดยจะมีลำห้วยน้อยใหญ่มากมายไหลลงสู่ลำน้ำหลักคือลำน้ำสงคราม ช่วงนี้จะมีห้วยละหารธารน้ำเล็ก ๆ มากมาย เป็นดั่งต้นน้ำซึ่งเติมปริมาณน้ำในลำน้ำสงคราม ลักษณะเช่นนี้จะปรากฏมาจนถึงเขต อ.โซพิสัย จ.หนองคาย แล้วเปลี่ยนเป็นที่ราบลุ่มจะปรากฏพื้นที่ราบกว้างขึ้นริมสองฝั่งแม่น้ำจะมีป่าบุงป่าทามที่กว้างขวางมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามสองฝั่งแม่น้ำและลำน้ำสาขา ก่อนจะค่อยสูงขึ้นอีกทางปากแม่น้ำที่จะบรรจบกับแม่น้ำโขงที่ปากน้ำไชยบุรี อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม รวมความยาวประมาณ 420 กิโลเมตร

แม่น้ำสายสุดท้ายของอีสาน

แม่น้ำสงครามเป็นสายน้ำที่มีหลากหลายของป่าบุงป่าทามและทรัพยากรประมงที่สุดแห่งหนึ่ง หลายฝ่ายได้หันมาสนใจแม่น้ำสงครามในฐานะแม่น้ำสายบริสุทธิ์ที่ยังไม่มีการปิดกั้นด้วยเขื่อนขนาดใหญ่ ยังมีระบบนิเวศน์เชื่อมต่อกับแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลุ่มน้ำสงครามทางตอนล่างที่มีป่าบุงป่าทามผืนใหญ่ การเคลื่อนไหวรณรงค์คัดค้านเขื่อนปิดปากแม่น้ำสงครามตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงคราม ภายใต้แนวทางพัฒนาลุ่มน้ำอีสานของโครงการโขง ชี มูล ที่สร้างปัญหาเรื่องการทำลายนิเวศลุ่มน้ำอีสานอย่างย่อยยับ บทเรียนความวิบัติของลุ่มน้ำชี น้ำมูล เป็นผลทำให้นักวิชาการ สื่อมวลชน และชาวบ้านในพื้นที่ต้นตอระลอกและແຫ່ງແມ່ນ້ຳສາຍສຸດທ້າຍຂອງອີສານຮ່ວມກັນດັ່ງທີ່ມີຄຳວຽກງານຕໍ່ສູ້ທີ່ມອງຄວາມເຊື່ອມໂຍງສັມພັນຮົ່ມຂອງລຸ່ມນ້ຳອີສານໄວ້ວ່າ

“โขงกะซุน มูลกะหมอง พอกกะเน่า สงครามแฮออย่าให้หม่น

แฮทุกคนต้องออกฮ้องปกป้องช่วยกัน”

แม่น้ำโขงก็ซุน น้ำมูลก็หมอง แม่น้ำพองก็เน่า แม่น้ำสงครามของพวกเราอย่าให้หม่น เราทุกคนต้องออกป่าวร้องปกป้องช่วยกัน จนกลายเป็นกระแสธารณะทำให้มีการทบทวนโครงการหลายครั้งและถือว่าเป็นผลสำเร็จ

*ที่มา : www.thaingo.org/cgi-bin/content/content1/show.pl?0163 สืบค้น ณ วันที่ 17 พฤษภาคม 2548

เมื่อมีมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2545 ว่าโครงการเขื่อนน้ำสงครามไม่ควรมีการดำเนินการเพราะว่าไม่คุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ มีผลกระทบสูง ทุกฝ่ายต่างนั่งนอนใจและชื่นชมถึงสายน้ำบริสุทธิ์สายเดียวของอีสาน จนชมรมอนุรักษ์ฟื้นฟูลุ่มน้ำสงคราม ที่เป็นองค์กรชาวบ้านที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อรณรงค์คัดค้านโครงการเขื่อนน้ำสงคราม ได้รับรางวัลองค์กรชุมชนจัดการลุ่มน้ำดีเด่นระดับประเทศ จากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยในปีเดียวกันนั่นเอง ความมุ่งหวังของชาวบ้านลุ่มน้ำสงครามยังมิได้จบลงเท่านั้นยังมีโครงการจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง เพื่อที่จะเสนอว่าการจัดการลุ่มน้ำที่ยั่งยืนภายใต้การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวบ้านเป็นอย่างไร นับเป็นลุ่มน้ำแรกที่ภาคประชาชนพยายามผลักดันให้เกิดแผนจากระดับชุมชนเองเพื่อที่จะเสนอเป็นทิศทางการจัดการลุ่มน้ำแบบองค์รวม ที่ไม่ได้มองแต่ตัวน้ำเท่านั้น หากยังมองถึงวิถีการผลิตของชาวลุ่มน้ำอย่างสัมพันธ์กันระหว่างทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ประมง ซึ่งมีเป้าหมายจะนำเสนอแผนดังกล่าวนี้ในปลายเดือนเมษายนที่กำลังจะถึงนี้ พลันทุกอย่างมาสะดุดเมื่อปรากฏว่าทางตอนบนของแม่น้ำสงครามมีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงครามที่เต็มไปด้วยการก่อสร้างเขื่อนหรือฝายมากมาย เมื่อชมรมอนุรักษ์ลุ่มน้ำสงครามพบว่าโครงการจะสร้างเขื่อนหรือฝายกลางลำน้ำสงคราม และเมื่อค้นไปที่ตัวโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่พบว่า โครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงครามดังกล่าวเป็นการเสนอของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทยในอดีต และภายหลังยุบมาอยู่รวมในกรมทรัพยากรน้ำโดยได้มีการศึกษาความเหมาะสมและสำรวจออกแบบโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดอุดรธานีโดยว่าจ้างบริษัทไทยคอนกรีตแดนท์ เอ็นจิเนียริงจำกัด ร่วมกับบริษัทวิสุทธิคอนกรีตแดนท์จำกัดจัดทำรายงานการศึกษาศักยภาพของลุ่มน้ำสงครามและความเหมาะสมของโครงการในคราวเดียวกันเมื่อปี 2541

ภายหลังจากที่มีการจัดทำรายงานเบื้องต้นในการพัฒนาลุ่มน้ำสงครามจังหวัดอุดรธานี โดยกองสำรวจและออกแบบของ รพช. ก่อนหน้านั้นแล้ว เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่มีความเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงคราม ที่เสนอโดยกรมพัฒนาส่งเสริมพลังงาน กระทรวงเกษตรสหกรณ์ในขณะนั้นที่จะสร้างเขื่อนที่ปากแม่น้ำสงครามภายใต้โครงการโขง ชี มูล อย่างเข้มข้นโดยการส่งตัวแทนชาวบ้านจากน้ำสงครามเข้าร่วมชุมนุมประท้วงกับสมัชชาคนจนทั่วประเทศ ในระหว่างนี้ได้นำเสนอข้อมูลผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชาวบ้านจากการสร้างเขื่อนน้ำสงครามต่อสาธารณชนและรัฐบาล และได้ยื่นหนังสือคัดค้านโครงการฯต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ในพื้นที่ที่มีการเดินรณรงค์คัดค้านของเครือข่ายชาวบ้านลุ่มน้ำสงครามร่วมกับเครือข่ายชาวบ้านในเขตภาคอีสานตอนบน และเข้ายื่นหนังสือขอให้มีการเปิดเผยข้อมูล ก่อนจะมีการจัดทำประชาพิจารณ์โครงการต่อผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครและนครพนม การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงคราม หรือเขื่อนน้ำสงครามทางตอนล่างเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ตัวแทนชาวบ้านน้ำสงครามเข้าพบประธานคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม ด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร เพื่อชี้แจงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นถ้าหากได้มีการสร้างเขื่อนน้ำสงครามนี้ขึ้นมา ทั้งนี้ฝ่ายนักวิชาการในท้องถิ่นร่วมกับประชาสังคมจังหวัดสกลนครได้จัดเวทีวิชาการเรื่อง



คุณค่าของน้ำสงครามขึ้นหลายครั้งเพื่อร่วมกับชาวบ้านในการรณรงค์สร้างความเข้าใจจนมีวาทกรรมเรื่อง "วัฒนธรรมปลาแดก" เป็นการเปิดแนวรบด้านวัฒนธรรมเพื่อสู้ด้านกับแนวคิดการพัฒนาลุ่มน้ำโดยเขื่อน จนทำให้กรมพัฒนาส่งเสริมพลังงานต้องศึกษาผลกระทบด้านการประมงและโบราณคดีเพิ่มเติม เป็นช่วงเวลา ที่สื่อมวลชนและนักวิชาการร่วมกับชาวบ้านออกมาวิพากษ์ร่วมกันอย่างมีพลังว่า "ขอให้แม่น้ำสงคราม ไหลอิสระตลอดไป" โดยไม่มีใครคาดคิดว่าจะมีโครงการพัฒนาอีกรูปหนึ่งขึ้นมาพร้อมกัน จากรายงาน การศึกษาความเหมาะสมและสำรวจออกแบบโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงคราม จังหวัดอุดรธานี ของรพช. เป็น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงครามตอนบนในเขตรอยต่อระหว่างจังหวัดสกลนครและอุดรธานีซึ่งได้มีการเสนอ ให้มี โครงการจัดสร้างฝายในลำน้ำสงครามตอนบนทั้งสิ้น 6 โครงการ โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำอีก 4 โครงการ และ โครงการปรับปรุงขุดลอกลำน้ำอีก 6 โครงการรวมความยาว ของลำน้ำสงครามที่เสนอให้มีการ ขุดลอกปรับปรุง 70 กิโลเมตรทั้งนี้ เป็นโครงการที่เสนอเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิมของกรมโยธาธิการ กรมชลประทาน และหน่วยงานอื่น ที่สร้างแล้วและเสนอให้สร้างรวมทั้งสิ้นกว่า 58 โครงการ ส่วนใหญ่เป็นฝายขนาดเล็กและมีฝายขนาดกลางของ กรมชลประทานที่สร้างเสร็จแล้ว 3 โครงการและเสนอให้มีการสร้างในเวลาเดียวกันนั้นอีก 4 โครงการ ในตัว ลำน้ำสงครามตอนบนเขตจังหวัดอุดรธานีที่มีความยาวประมาณ 176 กิโลเมตร จากตัวเลขนี้จะเฉลี่ยได้ว่าใน ลำน้ำสงครามตอนบนทุก 3 กิโลเมตรจะมีการสร้างฝายหรือปรับปรุงทั้งนี้ทุกโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น แหล่งน้ำเพิ่มเติมในการทำการเกษตรอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง และบรรเทาอุทกภัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และยังไม่ รวมโครงการที่พัฒนาขึ้นมาของ อบต. และโครงการใหม่ในลำน้ำสงครามและลำน้ำสาขาที่ทางกรมทรัพยากรน้ำ เสนอผ่านคณะกรรมการลุ่มน้ำที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นมาใหม่ต่ำกว่าเขตพื้นที่จังหวัดอุดรธานีลงมาเฉพาะในตัวลำน้ำ สงครามกรมทรัพยากรน้ำเสนอให้มีการสร้างเขื่อน หรือฝายลงมาล่างสุดขณะนี้ บ.ผาคักดี อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

บ้านหนองกา - บ้านม่วง - โนนชัยศิลป์ เขื่อนแผดสามในชื่อฝาย

จากรายงานศึกษาความเหมาะสมและออกแบบสำรวจโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสงคราม จ.อุดรธานี เมื่อปี 2541 ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรน้ำในขณะนั้นนั้น ได้มีการศึกษาความเหมาะสมและดำเนินการก่อสร้างโครงการฝายบ้านหนองกา และฝายบ้านม่วง ขึ้นพร้อมกันเป็นโครงการสร้างฝายสันมนสูง 6 เมตร จำนวน 6 ช่องประตูและ 5 ช่องประตูตามลำดับ นอกจากนี้มีการออกแบบขุดลอกปรับปรุงสภาพลำน้ำสงคราม เหนือฝายทั้ง 2 แห่งจากฝายบ้านหนองกาไปชนกับท้ายฝายบ้านม่วงรวมระยะทางประมาณ 55 กิโลเมตร ซึ่งจะ ไปบรรจบกับบริเวณท้ายฝายโนนชัยศิลป์ของ รพช. ที่สร้างเสร็จเมื่อปี 2541

จากการสอบถามไปยังนายนรา ปิ่นคำ วิศวกรกรมโยธาสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 3 จ.อุดรธานีได้ กล่าวไว้ในลำน้ำสงครามไม่มีการสร้างเขื่อนแต่อย่างใดมีแต่การสร้างฝายเล็กๆที่เก็บกักน้ำในระดับตลิ่งลำน้ำ เท่านั้น แต่ภาพที่ปรากฏเมื่อลงพื้นที่โครงการฝายทั้ง 3 นี้ กล่าวได้ว่าเป็นการสร้างเขื่อนแผดสามที่ใช้ลำน้ำเป็น แหล่งกักน้ำโดยขุดลอกลำน้ำและแยกชอยออกเป็นโครงการขนาดเล็กนั้นก็เพื่อหลีกเลี่ยงการศึกษาผลกระทบ

ด้านสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั่นเอง นอกจากนี้งานศึกษานี้ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรทำการขุดลอกลำน้ำสงครามให้ต่อเนื่องไปตลอดทั้งลำน้ำ รวมทั้งการขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติอื่นด้วย โดยให้จัดทำเป็นแผนระยะยาวรวมทั้งการทำคันกันน้ำทั้งสองฝั่งลำน้ำสงคราม สภาพการณ์ที่เขื่อนแผดสามนี้กำลังดำเนินการจะแล้วเสร็จภายในเดือน มิถุนายน 2547 นี้จึงกล่าวได้ว่าบนแผ่นดินอีสานไม่มีสายน้ำใดที่ยังบริสุทธิ์ไม่มีสายน้ำใดที่ยังไหลอย่างอิสระ ไม่มีชุมชนท้องถิ่นใดไม่ถูกละเมิดสิทธิในการใช้และดูแลรักษาทรัพยากรด้วยกฎหมายท้องถิ่น บนประเทศประชาธิปไตยที่มีแนวทางเงินทุนซึ่งนำการพัฒนา

สิ่งที่น่าวิตกของโครงการดังกล่าวมีอยู่ 3 ประเด็นหลักซึ่งงานศึกษาโครงการกล่าวถึงอย่างหยาบมากและมองข้ามความวิบัติของลำน้ำสงครามที่คอยอยู่ภายหลังโครงการเสร็จ ได้แก่

ประเด็นที่ 1 เรื่องปัญหาการแพร่กระจายของดินเค็ม จากรายงานการศึกษาระบุว่าบนพื้นที่โครงการตั้งอยู่บนเขตที่มีสภาพทางธรณีวิทยาที่ประกอบไปด้วยหมวดหินมหาสารคามหรือ หมวดหินเกลือ (salt Formation) ซึ่งมีเกลือและโพแทชอยู่มากถึง 90 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่โครงการดังกล่าวจะเห็นได้จากพื้นที่รอบ ๆ ที่ตั้งของโครงการไม่ไกลนักทั้งฝั่งอำเภอบ้านม่วง จ.สกลนคร และอำเภอบ้านดุง จ.อุดรธานี ซึ่งกำลังมีการขยายตัวของพื้นที่นาเกลือซึ่งมีการระบายน้ำเค็มลงสู่ลำน้ำที่ไหลลงสู่ลำน้ำสงคราม การสร้างฝายดักกันทางตอนบนดังกล่าวจึงเป็นการกักเก็บน้ำเค็มที่ระบายลงมารวมทั้งคันดินตลอดแนวโครงการยังเป็นแนวกันน้ำเค็มอันจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อป่าบุงป่าทามธรรมชาติและพื้นที่การเกษตรริมฝั่งแม่น้ำ ทั้งนี้โครงการฝายดังกล่าวแยกย่อยเป็นโครงการขนาดเล็กที่ไม่มีการศึกษาเพื่อลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นแต่อย่างใด

ประเด็นที่ 2 คือด้านประมง ในรายงานระบุว่าการประมงเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของประชาชนในเขตนั้นและประมาณการว่าเมื่อปี 2538 มีปลาที่จับได้ 2.3 ล้านกิโลกรัมคิดเป็นมูลค่า 57.5 ล้านบาท แต่เมื่อกล่าวถึงความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรประมงในบริเวณลุ่มน้ำสงครามระบุว่ามีอยู่น้อยมาก ทั้งนี้เพราะพื้นที่ท้องน้ำมีทรายเป็นอินทรีย์วัตถุน้ำขุ่นและมีความเค็มสูง และระบุว่าจากการศึกษาของกรมประมง โดยสถานีประมงจังหวัดอุดรได้สำรวจปลาในแหล่งน้ำจังหวัดอุดรธานีพบปลาเพียง 29 ชนิดเท่านั้น และยังระบุว่าการสร้างฝายกีดขวางทางน้ำดังกล่าวไม่อาจเปรียบเทียบผลเสียหายด้านการประมงเหมือนเขื่อนปากมูล ที่แม่น้ำมูลเพราะเป็นฝายขนาดเล็กน้ำที่สะสมอยู่ในฝายเป็นทุนอยู่แล้วเมื่อน้ำหลากท่วมเหนือฝายปลาก็จะอพยพได้ตามปกติ นอกจากนี้แหล่งน้ำที่เกิดใหม่หลังการขุดลอกปรับปรุงลำน้ำก็จะกลายเป็นแหล่งผลิตสัตว์น้ำเพิ่มเติม จึงสรุปว่าฝายแผด 3 นี้จะมีผลดีต่อประชาชนมากขึ้นและเพิ่มผลผลิตจากการประมงเป็นรายได้เสริมฝายนายสุริยา โคตะมิ เลขาธิการชมรมอนุรักษ์ฟื้นฟูลุ่มน้ำสงคราม กล่าวว่า จากจากการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล ระบุว่าทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำสงครามมีความหลากหลายทั้งชนิดและปริมาณอยู่ในระดับปานกลาง-สูง นอกจากนี้จากการสำรวจของสถาบันพิพิธภัณฑสัตว์น้ำ

กรมประมง ยังระบุว่าพบพันธุ์ปลาในลุ่มน้ำสงครามกว่า 198 ชนิดและเมื่อมีการสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำเป็นช่วง ๆ ดังกล่าวย่อมมีผลต่อการไหลของน้ำในลำน้ำและการอพยพของปลาขึ้นไปวางไข่ในช่วงบนขึ้นไปอย่างแน่นอน นอกจากนี้เขื่อนยังเป็นตัวทำให้ระดับน้ำทางตอนล่างลงไปลดลงจนซอดวัง(ส่วนที่ลึกในลำน้ำเป็นแหล่งอาศัยของปลา) ทำให้มีการจับปลาอย่างมากเป็นสาเหตุของการทำลายพันธุ์อีกทางหนึ่งดังประสบการณ์

ที่เกิดกับลำน้ำยามลำน้ำสาขาของน้ำสงคราม ที่น้ำท้ายเขื่อนแห่งนี้มากจนขอตั้งชาวบ้านจึงเอาเครื่องสูบน้ำมาสูบน้ำและจับปลาไปหมดเป็นต้น

ประเด็นที่ 3 การขุดลอกปรับปรุงลำน้ำ โครงการนี้ระบุว่าเพื่อการป้องกันการพังทลายของตลิ่ง ในพื้นที่โครงการเป็นการพังทลายตลิ่ง ป้องกันน้ำที่เอ่อจากฝายท่วมออกสู่ภายนอก

นายพยุศักดิ์ คชสวัสดิ์ มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติให้ความเห็นว่าตามธรรมชาตินั้นสองฝั่งแม่น้ำสงครามจะเป็นพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามที่เป็นที่รับน้ำระบายลงสู่ลำน้ำ และริมตลิ่งลำน้ำสงครามจะมีลักษณะพืชพรรณไม้ทามที่สามารถยึดเกาะป้องกันการพังทลายของตลิ่งได้ตามธรรมชาติ การขุดลอกดังกล่าวนอกจากจะทำลายป่าริมตลิ่งเดิมทั้งหมด ยังเป็นคันดินขนาดใหญ่ที่ให้น้ำจากที่ดอนหรือไร่นาชาวบ้านไม่สามารถถ่ายเทลงสู่ลำน้ำสงครามตามธรรมชาติได้เป็นสาเหตุให้เกิดภาวะน้ำท่วมขังตลอดแนวได้ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการกักเก็บน้ำจึงมีการขุดลอกปรับปรุงลำน้ำดังกล่าว

นายสินสมุทร พักตร์พรม ประธานชมรมอนุรักษ์ฟื้นฟูลำน้ำสงครามกล่าวว่าแม่น้ำสงคราม ขณะนี้ไม่ใช่แม่น้ำสายสุดท้ายที่ยังบริสุทธิ์อยู่อีกต่อไปหากแต่แม่น้ำที่ถูกทำลายเป็นลำดับท้ายข้าวรอยประวัติศาสตร์การทำลายลุ่มน้ำอีสาน การทำเขื่อนตอนบนลำน้ำเช่นนี้เป็นเหมือนการตัดหน้าตาน้ำที่ไหลเลี้ยงไปถึงตอนล่างจึงอาจกล่าวได้ว่าแม่น้ำสงครามกำลังจะตายอีกสายหนึ่งแล้ว หากไม่มีการทบทวนคือยุติโครงการไว้ก่อนและศึกษาผลกระทบของโครงการโดยเฉพาะเรื่องดินเค็ม และด้านประมง ก่อนที่แม่น้ำสายสุดท้ายของอีสานจะถูกทำลายไปอีก

ข่าวจากสื่อมวลชน

วิทยากรบแห่งลุ่มน้ำสงคราม

"แต่เดิมปลาที่หามาได้นอกจากกินในครัวเรือนแล้ว ยังทำปลาร้า ส้มปลา ไว้ขายได้ด้วย แต่ช่วงสิบปีหลังนี้ หาปลายากขึ้น เมื่อก่อนออกไปไม่นานก็ได้ปลาพอกลับมากิน มาขาย แต่เดี๋ยวนี้ ต้องใช้เวลามากกว่าเดิมมาก จึงจะได้ปลาเท่าเดิม บางทีก็ไม่ได้เลย การจะรักษาปลาเหล่านี้ให้อยู่ คู่ลำน้ำสายนี้ และคนรุ่นลูกหลานจึงเป็นงานที่หนัก ทำหาย และต้องการความร่วมมืออย่างมาก จากคนในชุมชน และต้องให้ชาวบ้านรู้ว่าการเผาป่า ทำลายป่าบุงป่าทามสองข้างลำน้ำเป็นสาเหตุ ของการลดน้อยลงของปลาที่จะจับได้ เพราะพวกเขาส่วนหนึ่งยังไม่ตระหนักว่าป่าเหล่านี้ใช้เป็น สถานที่วางไข่ของปลายามฤดูน้ำหลาก" รองประธานวิจัยไต้หวันบอกเล่าการสูญเสีย

...องค์ความรู้อันเกิดจากการสังสมภูมิปัญญาของคนในชุมชนมาอย่างยาวนาน ผ่านระดับ ของความซับซ้อน มุมมองที่หลากหลาย ก่อนจะตกผลึกเป็นรูปธรรมใน 'วิจัยไต้หวัน' จึงน่าจะช่วย พิทักษ์ลำน้ำสงครามที่ทอดตัวยาวกว่า 400 กิโลเมตร หล่อเลี้ยง 28 อำเภอ 4 จังหวัด อุตรดิตถ์ หนองคาย สกลนคร และนครพนม ให้กลับมาบังคับอุดมสมบูรณ์ และคงความหลากหลายทาง ชีวภาพและเป็นแม่ธรรมชาติที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิต ให้ลมหายใจของนักรบชาวบ้านเหล่านี้ไม่ขาดวัน

ดังที่ประธานวิจัยไต้หวันสะท้อนความยากในภารกิจพิทักษ์ลำน้ำสายนี้ไว้ว่า การสร้างความ ร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชนตลอดความยาวของลำน้ำสายนี้เป็นงานที่ยากมาก ชาวบ้านจำนวนมาก ยังไม่สนใจ ไม่เข้าร่วม เพราะไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมต่างๆที่เราพยายามทำเพื่อรักษา ความอุดมสมบูรณ์ของลุ่มน้ำสายนี้ เนื่องจากวันนี้เขายังจับปลาได้ และที่แย่กว่านั้นบางคนยัง ต่อต้านการทำงานของเราด้วย มองว่าเป็นตัวป่วน ไปเบียดบังผลประโยชน์ และทำลายเวลาทำมาหากินของพวกเขา

"ทุกวันนี้ชาวบ้านที่เข้าร่วมกลุ่มวิจัยไต้หวันลดน้อยลงเรื่อยๆ จากหมู่บ้านละ 30-40 คน เหลือ 5-6 คนที่ยังเป็นแกนนำเท่านั้น แม้กระนั้นบางคนมากก็ยังโดนเมียที่บ้านด่าว่าน่าจะเอาเวลา ไปหาปลา หาเงินดีกว่า มารวมกลุ่มไม่เห็นจะได้ประโยชน์อะไร แต่อย่างไรก็ตามเราก็พยายามให้ ความรู้ชาวบ้านผ่านงานวิจัยไต้หวันอยู่เสมอ และในอนาคตอาจนำความรู้จากการวิจัยไต้หวันใส่ ในหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อสร้างจิตสำนึกและความรู้ในเยาวชนด้วย"

ขณะที่รองประธานวิจัยไต้หวัน ประพงค์ รัตนะ ฉายภาพสถานการณ์ประมงในรอบทศวรรษ หลังของลำน้ำสายนี้ว่า เครื่องมือประมงจากเดิมที่จับปลาได้ครั้งละไม่มาก ก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้

เครื่องมือประมงสมัยใหม่ที่จับปลาได้ครั้งละมากๆ ไม่เลือกขนาด ทั้งปลาเล็กปลาน้อย รวมทั้งชาวบ้านบางคนยังโลภมาก จับปลาด้วยการช็อตไฟฟ้า ซึ่งส่งผลเสียอย่างมากต่อระบบนิเวศ

นอกจากนั้นการสร้างเขื่อนกั้นน้ำโขงในจีนยังกระทบต่อการขึ้นลงของน้ำในลำน้ำสงครามกระทบต่อระบบนิเวศ เกิดตะไคร่น้ำระบาด ปลาอพยพเข้ามาน้อยและวางไข่ช้าลง จนปลา 11 ชนิดได้สูญพันธุ์ไปแล้ว เช่น ปลาดองลาย ปลาคูน และอีก 14 ชนิด กำลังใกล้สูญพันธุ์ เช่น ปลาฝาโล ปลาโอดโอด ปลาบึก ปลาเสือตอ

งานวิจัยไทบ้านเกิดโดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้านอย่างแท้จริง ชาวบ้านจะเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้วิจัยเพื่อร่วมกันอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ จนได้ข้อสรุปเป็นองค์ความรู้ เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนอย่างยั่งยืน

"วิจัยไทบ้านจะเป็นฐานข้อมูลของชุมชนภายใต้องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ วัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างแท้จริง ข้อมูลทุกอย่างเกิดจากการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ทั้งวิธีการหาปลา ชนิดปลา วิถีชีวิตลุ่มน้ำ นอกจากนี้การระดมความรู้ยังช่วยให้เห็นปัญหาบางอย่างที่จะนำไปสู่การร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาได้ด้วย องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไทบ้านจึงสนองตอบความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง ทั้งความรู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามสองข้างลำน้ำกับจำนวนปลาที่จะจับได้ในแต่ละปี การกันเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาที่ห้ามการใช้เครื่องมือประมงเชิงพาณิชย์เข้าไปจับ และการสร้างฝู่มให้เป็นที่อยู่อาศัยของปลา" สุรียาอธิบาย

ภารกิจท้าทาย

ทรัพยากรประมงที่เคยอุดมสมบูรณ์ของลุ่มน้ำแห่งนี้ กำลังถูกท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงล่มสลายของวิถีชีวิตลุ่มน้ำของชาวบ้าน จากเคยทำประมงเพื่อยังชีพ เปลี่ยนมาเป็นการทำประมงเชิงพาณิชย์ ใช้เครื่องมือประมงที่เอาเปรียบธรรมชาติมากขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งกว่านั้นชาวบ้านบางส่วนก็ยังไม่ตระหนักถึงภัยใกล้ตัวว่าความสมดุล อุดมสมบูรณ์ของลำน้ำสายนี้กำลังก้าวถอยหลัง

ยิ่งกว่านั้นการผ산ความรู้จากชาวบ้านเพื่อชาวบ้านอย่าง 'การวิจัยไทบ้าน' และความร่วมมือจากสังคมภายนอกทั้งเชิงวิชาการและปฏิบัติ ยังช่วยให้นักรบบกลุ่มนี้ไม่โดดเดี่ยว อ่อนล้าเกินไปที่จะรักษาลำน้ำหนึ่งเดียวในภาคอีสานที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ไม่ให้เกิดความบริสุทธิ์ให้กับเขื่อนขนาดใหญ่

การวิจัยไทบ้านจึงเป็นลมหายใจที่ไม่รยรินแห่งการต่อสู้ พิทักษ์ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำสงครามของชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่เพียงตั้งอยู่บนความลุ่มลึกของวิถีชีวิตลุ่มน้ำที่สั่งสมกันมาหลายชั่วรุ่นเท่านั้น แต่ยังใช้ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เข้ามาจัดการ

ความรู้เรื่องลุ่มน้ำของตนเองให้ออกมาเป็นระบบ สะดวกในการนำไปใช้ และเผยแพร่ให้คนนอก ชุมชน นักวิชาการรับรู้โดยง่าย

ประธานเครือข่ายงานวิจัยไต้หวัน สุรียา โคตะมี อธิบายว่าการวิจัยไต้หวันเกิดจากความ ร่วมมือของ 4 หมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง บ้านท่าบ่อ บ้านปากยาม บ้านอ้วน และบ้าน ยางงอย ในอ.ศรีสงคราม จ.นครพนม โดยการสนับสนุนของโครงการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทาง ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำลุ่มแม่น้ำโขงของสหภาพสากลว่าด้วยการ อนุรักษ์ (IUCN) ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนครพนม (NECC) และเครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEARIN)

เครื่องยนต์ที่ครางกระหึ่มยามโอดแล่นกลางสายน้ำกลับแผ่วเบาลงยามเลียบฝั่งหักทลาย ควายแม่ลูกที่เปล็ดเปล็นเล็มหญ้าอ่อนอยู่ริมฝั่ง ไม่ไกลจากยอขนาดใหญ่ที่กำลังถูกยกขึ้นโดยชาว ประมงพื้นบ้าน งดงาม ล้ำลึกราวภาพวาดชนบทไทยในหลายทศวรรษก่อนที่คนเมืองวันนี้ไม่เคย รู้จัก

ทว่า ปลาเล็กปลาน้อยเพียง 3-4 ตัวที่กำลังกระโดด หาทงออกให้กับชีวิตของตัวเองบนผืน ทรายกลับก่อเกิดความปวดร้าว ผิดหวังในสายตาของชาวประมงไม่น้อย เขาค่อยๆ กระตุกยอ เบาๆจุดปลาไหลลื่นลงมารวมกันตรงกลาง ก่อนหล่นหายไปใต้อุ้งมือ พร้อมกับยอค่อยๆ คืบ กลับยังความลึกของแม่น้ำอีกครา

ชีวิตปลาและชีวิตชาวประมงพื้นบ้านวันนี้ จึงเป็นดังภาพที่เหลื่อมซ้อนทับกัน ต่างต้องดิ้นรน หาทงรอดให้กับสายพันธุ์ และสายวัฒนธรรมวิถีชีวิตลุ่มน้ำของตนเอง แม้ประหัดประหารกัน แต่ก็ ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่ในที่ เพราะนักรบชาวบ้านกลุ่มนี้กำลังทำหน้าที่ตั้งผู้พิทักษ์ความมั่งคั่ง หลากหลายของทรัพยากรประมงของ "ลุ่มน้ำสงคราม"จ.นครพนม ไม่ให้เหือดแห้งหายไปจากการ รุกรานอย่างหนักของวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นตัวเลขจีดีพี และการขยายตัวของ ภาคเศรษฐกิจ ที่ไม่เพียงจะกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขาเท่านั้น แต่ยังเสี่ยงต่อการสูญสลายสาย สายพันธุ์ของปลาที่แหวกว่ายในความใสเย็นของลำน้ำสายนี้ด้วยลมหายใจไม่รวยริน

วันนี้ วิถีชีวิตของนักรบชาวบ้านไม่เพียงยืนอยู่บนลำแข้งตัวเอง บนรากฐานการใช้ชีวิตเรียบ ง่ายแบบชาวประมงพื้นบ้าน ผู้ทุ่มเทแรงกายใจหาปลาเพื่อยังชีพด้วยเครื่องมือทำกินแบบบรรพ บุรุษที่ไม่เอาเปรียบปลาและธรรมชาติมากเกินไป เช่น ยอ อวน ลอบ เท่านั้น แต่ยังทุ่มเทศักยภาพ พลังบริสุทธิ์ของตนเองรักษาลุ่มน้ำสายนี้ให้คงความอุดมสมบูรณ์ รอดพ้นจากการรุกรานของการ พัฒนาที่ไม่แยแส ไม่สอดคล้องกับระบบนิเวศด้วย

จังหวะทางเรือเคลื่อนไหวย่างคล่องแคล่วในมือนักรบชาวบ้านที่นำเรือชุดไม้ตะเคียนแหวก ฟองคลื่น เลาะเลี้ยวไปตามลำน้ำสงครามตอนล่าง ทิวทัศน์ป่าบุ่งป่าทามสองข้างทาง ตัดกับคราม

ขาวของขอบฟ้ายามตะวันตกหลังหลบหลบหายหลังม่านเมฆหมอก และสายฝนที่โปรยปรายความเหน็บหนาวลงมาไม่ขาดสาย

ชุมชนปลาร้าหวั่นเขื่อนทำลายอาชีพ กระทบหนักพันธุ์ปลาแม่น้ำสงครามลด

ผู้สื่อข่าวรายงานว่า ปัจจุบันชาวบ้านท่าบ่อ ต.ท่าบ่อ อ.ศรีสงคราม จ.นครพนม และหมู่บ้านใกล้เคียงส่วนใหญ่มีอาชีพทำปลาร้าและปลาแดกขายเป็นหลัก เริ่มวิตกกับการสร้างเขื่อนแม่น้ำสงคราม เนื่องจากชาวบ้านเกรงว่า เขื่อนจะสร้างปัญหาต่อระบบนิเวศน์ลุ่มน้ำสงคราม อันเป็นแหล่งที่มาของปลาที่ชาวบ้านใช้ในการทำปลาร้า และจะกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน

นางบุญล้อม โพธิ์สุ ชาวบ้านท่าบ่อ กล่าวว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำปลาร้าขายมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ปัจจุบันตนทำปลาร้ากว่า 200 โองซึ่งถือว่ามากที่สุดในบ้านท่าบ่อ ซึ่งนำปลามาจากแม่น้ำสงครามที่สามารถจับได้ตลอดปี และเป็นปลาที่มีรสชาติดีและขายได้ราคาดี ปัจจุบันปลาร้าของที่นี่ซื้อขายกันราคาโองละ 1,200-1,300 บาท ทำให้ชาวบ้านเลี้ยงชีพตนเองได้

อย่างไรก็ตามปัจจุบันปริมาณปลาที่จับได้เริ่มลดลงทุกปี แม้ว่าจะมีกติกาไม่จับในฤดูวางไข่ แต่เพราะแม่น้ำถูกทำลายจากการพัฒนาต่างๆ ทั้งน้ำเสีย สารเคมีจากการเกษตร รวมทั้งระดับน้ำที่มีความผันผวนไม่แน่นอน ทำให้กระทบต่อป่าบุงป่าทามอันเป็นเขตวางไข่ของปลา

นางบุญล้อมกล่าวอีกว่า ซึ่งหากมีการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำสงครามอีก ก็จะเกิดปัญหาผลกระทบมากกว่าที่เป็นอยู่ กระทบต่อป่าบุงป่าทามซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและวางไข่ของปลา จะส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน ทำให้ไม่มีปลามาทำปลาร้า และหมดอาชีพไปในที่สุด

"ลุ่มน้ำสงคราม" หายนะพัฒนาลุ่มน้ำบนฐานคิดเชิงเดี่ยว ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์

"ดิน น้ำ ปลา ป่าทาม ผู้คน และชุมชนลุ่มน้ำสงคราม"

นิเวศวิทยาและนิเวศน์วัฒนธรรมลุ่มน้ำผืนสุดท้ายของอีสานที่กำลังจะถูก "ทำลาย"

ด้วยนโยบายการ "พัฒนา" ลุ่มน้ำบนฐานคิดเชิงเดี่ยว

ลุ่มน้ำสงครามเป็นส่วนหนึ่งของแอ่งสกลนคร มีพื้นที่ราบลุ่มน้ำรับน้ำฝนประมาณ 12,637 ตารางกิโลเมตร กินพื้นที่คาบเกี่ยว 4 จังหวัด คือ สกลนคร อุดรธานี หนองคาย และนครพนม ความยาวของแม่น้ำสงคราม 420 กิโลเมตร ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีฝนตกชุกที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเกิดน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี สำหรับปีที่มีฝนตกมากบริเวณนี้จะถูกน้ำท่วมเกือบ 1 แสนไร่ แต่ประชาชนกลับได้ใช้ประโยชน์จากการจับปลาเป็นอาหารและจำหน่าย ได้ถึง 10 เดือนใน 1 รอบปี ส่งผลให้แผ่นดินลุ่มน้ำผืนนี้ เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนักวิชาการประมงได้ทำการสำรวจพบความหลากหลายของพันธุ์ปลา ในลุ่มน้ำสงครามอย่างน้อย 198 ชนิด ซึ่งพื้นที่ที่มีความหลากหลายของพันธุ์ปลาสองมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนชนิดปลาที่พบในระบบน้ำโขงของประเทศไทย ซึ่งพบแล้วอย่างน้อย 290 ชนิด หรือประมาณ 1,200 ชนิดตลอดระบบน้ำโขง เหตุที่ปลาจากแม่น้ำโขงเลือกใช้ลุ่มน้ำสงครามเป็นพื้นที่ผสมพันธุ์ เนื่องด้วยนอกจากลุ่มน้ำแห่งนี้ยังไม่มีเขื่อนมากางกันแล้วชายขอบแม่น้ำยังเป็นป่าบึงป่าทาม ซึ่งมีสภาพที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการวางไข่ และการเติบโตของตัวอ่อน

จากการที่อาหารในป่าบึงป่าทามและสายน้ำเป็นบูรณาการในเชิงระบบนิเวศน์วัฒนธรรม โดยเฉพาะในส่วนของลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่สองฝั่งลำน้ำสงครามจากบริเวณอำเภอโซ่พิสัย คำตากล้า เขกา ไปจนถึงอำเภอศรีสงคราม และท่าอุเทน จังหวัดนครพนม บริเวณลุ่มน้ำสงครามส่วนนี้กลายเป็นที่ตั้งชุมชนเพื่อ "หาอยู่หากิน" จากความอุดมสมบูรณ์ของสรรพอาหาร และปัจจัยดำรงชีวิตในผืนป่าและผืนน้ำ เช่น เห็ด หน่อไม้ ฟืน สมุนไพร รวมถึงแหล่งผลิตเกลือสินเธาว์ที่กระจายอยู่ตามที่ราบลุ่มผืนนี้ ความบริบูรณ์ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ลุ่มน้ำสงครามเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาตั้งอารยธรรมมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ปัจจุบันแม่น้ำสงครามเป็นแม่น้ำสายสุดท้ายของภาคอีสานที่ยังไม่มีการก่อสร้างเขื่อน ทำให้แม่น้ำสายนี้เป็นกรณีตัวอย่างถึงระบบนิเวศน์อันประสานสัมพันธ์ระหว่างดิน น้ำ ปลา ป่าทาม และ

วิถีผู้คนจนกลายเป็นวิถีวัฒนธรรมลุ่มน้ำสงครามอย่างเด่นชัด อันเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความอุดมสมบูรณ์ในความหลากหลายในทางชีวภาพในผืนป่าทามและป่าน้ำจืดโดยแท้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านิเวศวิทยาและนิเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำสงคราม ที่เกิดจากความอุดมสมบูรณ์และบูรณาการแห่งสัมพันธ์ภาพระหว่างสายน้ำผืนดิน และฤดูกาลกับวิถีชีวิตผู้คนลุ่มน้ำสงคราม ที่ดำรงและดำเนินมาหลายพันปี กลับถูกมองและ "นิยาม" จากภาครัฐและนักวิศวกรรมชลประทานแทบทุกรัฐบาลว่าเป็นปัญหา "อุทกภัย" และ "ความแห้งแล้ง" ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางภาครัฐจะต้องมีโครงการ "พัฒนา" เพื่อขจัดภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนลุ่มน้ำสงครามเป็นประจำทุกปี และนั่นคือที่มาของ "โครงการลุ่มน้ำสงคราม" จากการวางแผนของ Mekong Secretariat ซึ่งเริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี 2506 แต่ยังไม่อาจดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมได้ ด้วยถูกจากประชาชนและนักวิชาการกลุ่มหนึ่งคัดค้านเอาไว้อย่างต่อเนื่อง จากมิติในการนิยาม "ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ" ที่แตกต่าง ทั้งนี้ชาวลุ่มน้ำสงครามและนักวิชาการอีกกลุ่มกลับมีความเห็นตรงกันข้าม พร้อมกับโต้แย้งด้วยหลักการทางนิเวศวิทยาว่าแท้จริงแล้วการเกิดน้ำท่วมและน้ำแล้งมิใช่ปัญหา แต่เป็นธรรมชาติของระบบนิเวศของลุ่มน้ำ ที่ผู้คนสามารถเข้าไปดำเนินวิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมอย่างสอดคล้องกลมกลืน ดังที่ได้ดำเนินสืบทอดมากกว่า 5,000 ปี กล่าวคือ ในฤดูแล้งที่ภาครัฐมองเพียงมิติการขาดแคลนน้ำ แต่ประชาชนที่ใช้ชีวิตอยู่ลุ่มน้ำกลับเห็นว่าเป็นช่วงที่อาหารการกินในผืนป่าทามและผืนน้ำอุดมสมบูรณ์ เป็นช่วงข้าวใหม่ปลามัน ขณะที่ช่วงน้ำหลากก็เป็นเหมือนนาที่ทองของคนที่มีอาชีพประมงน้ำจืดแถบนี้ พวกเขาจะออกไล่ลอบลงกัด ลงโต่ง ไล่มอง ไล่เบ็ด สะดุ้ง แห สวง เพื่อจับปลา น้ำจืดนานาชนิดเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงชุมชน และเลี้ยงผู้คนนอกลุ่มน้ำ ซึ่งพวกเขารู้ว่าปลาจำนวนมากจะมาพร้อมกับน้ำที่เอ่อท่วมอันเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่นำเอาความอุดมสมบูรณ์มาให้ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็น ดร.ชำนาญ พงษ์ศรี นักวิชาการประมงน้ำจืดที่กล่าวว่า

"...กรณีการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่กว้างใหญ่ในลุ่มน้ำสงครามในช่วงฤดูฝน และแห้งแล้งในช่วงฤดูแล้งนั้น เอื้อประโยชน์อย่างสูงกับทรัพยากรประมงน้ำจืด เพราะการประมงไทยต้องการน้ำลึก ประมงไม่ได้ต้องการน้ำมาก แต่ประมงต้องการน้ำเมื่อถึงเวลาที่ควรจะมีน้ำ ถึงเวลาท่วมก็ต้องท่วมถึงเวลาแล้งก็ต้องแห้ง...เราต้องการน้ำแห้ง ก็เพราะระหว่างที่น้ำแห้ง พื้นที่ดินจะมีการสะสมธาตุอาหาร พอน้ำท่วม กลไกที่ซับซ้อนของธรรมชาติจะสอนให้ปลาจากน้ำโขงว่ายขึ้นมาวางไข่ ขณะเดียวกันอาหารจากระบบธรรมชาติที่เกิดขึ้น ไม่มีศัตรู มีแต่อาหารธรรมชาติที่เป็นห่วงโซ่อาหารเกิดขึ้นในป่าบึงป่าทาม ในบริเวณน้ำท่วมมากมายมหาศาล พวกสัตว์น้ำที่เพิ่งออกใหม่ก็เข้าไปหากิน เมื่อเลี้ยงตัวได้ระดับหนึ่งก็แข็งแรงพอที่จะออกมาเผชิญโลกได้น้ำก็จะลดลงพอดี พอน้ำลดลงมา ปลา ก็จะลงมาหากินในลำน้ำและแม่น้ำสลับกันไป...

เมื่อ "น้ำท่วม" ไม่ใช่ปัญหา อุทกภัย ของชาวลุ่มน้ำสงคราม และเมื่อ "น้ำแห้ง" ก็ไม่ใช่ปัญหา "ความแห้งแล้ง" ของชาวลุ่มน้ำสงคราม แต่ทั้งน้ำท่วมและความแห้งแล้ง กลับมีนัยสำคัญต่อระบบนิเวศน์ลุ่มน้ำสงคราม อีกทั้งเกี่ยวพันโดยตรงกับความหลากหลายทางชีวภาพในสายน้ำโขง และชาวลุ่มน้ำสงครามก็ได้เรียนรู้และใช้ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์แห่งนี้มาตั้งแต่บรรพกาล ซึ่งพวกเขาได้วิวัฒนาการตนเองจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์พื้นที่ลุ่มน้ำผืนสุดท้ายในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีบูรณาการ จนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างกลมกลืน วิถีและลีลาชีวิตของพวกเขาที่ต่างกล่าวจึงเป็น "นิเวศน์วัฒนธรรม" ที่งามราวเสมือนของขวัญที่ธรรมชาติมอบไว้แก่ประเทศและภูมิภาค จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์และเรียนรู้ มิใช่การทำลายล้างด้วยข้ออ้าง "การพัฒนา"

ถ้า "น้ำท่วม" และ "ความแห้งแล้ง" ไม่ใช่ปัญหาของชาวลุ่มน้ำสงครามแล้ว ปัญหาที่แท้จริงจึงน่าจะเกิดจากการมองปัญหาที่ไม่ใช่ฐานความรู้เชิงบูรณาการทางระบบนิเวศน์วิทยาและนิเวศน์วัฒนธรรม ดังนั้น การนิยามปัญหาที่ "ผิดพลาด" ของภาครัฐต่างหากที่กำลังสร้าง "ปัญหา" ให้ผู้คนและพื้นที่ราบลุ่มน้ำสงคราม ซึ่งหากความพยายามของภาครัฐและฝ่ายวิศวกรชลประทานบรรลุผล ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศน์วัฒนธรรมลุ่มน้ำสงคราม ที่ดำรงมาหลายพันปีก็จะอันตรายไปกว่าชีวิตมนุษย์ ที่เขื่อนยักษ์เริ่มกักเก็บน้ำดังกรณีเขื่อนปากมูล

สิ่งที่ชาวลุ่มน้ำสงครามทำได้และพยายามกระทำเพื่อยับยั้งการสูญเสียความมั่งคั่งของถิ่นฐานอารยธรรมของลุ่มน้ำของตน คือการบ่าวร้อง "ปฏิเสศโครงการพัฒนา" มาอย่างต่อเนื่อง ดังกรณีคุณเอกชัย คะชาวงศ์ ตัวแทนสมาชิกลุ่มน้ำสงคราม ได้นำเสนอไว้ในเวทีเสวนาการเปิดเผยข้อมูลโครงการลุ่มน้ำสงคราม เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2544 ณ ที่ว่าการอำเภอศรีสงคราม นครพนม เชิงตัดพ้อ ความว่า

"...คนในลุ่มน้ำสงครามเข้าไม่ได้ต้องการน้ำเพื่อการเกษตรหรืออุปโภคบริโภค เราต้องเข้าใจตรงนี้ก่อนแล้วจึงค่อยมาคุยกันว่าจะทำอย่างไร แต่ว่าทางผู้พัฒนาโครงการคิดว่าจะต้องใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตร จึงคิดสร้างโครงการนี้ขึ้นมา ถ้าสร้างเขื่อนผลกระทบอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง ผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านสังคมจะเกิดการแตกแยกขึ้น ในชุมชนลุ่มน้ำสงครามจะเกิดความขัดแย้งกัน สังเกตได้จากลุ่มน้ำมูล ท่านนายกฯ ลงไปเองยังแก้ปัญหาไม่ได้...โดยเฉพาะด้านอาชีพ ด้านการประมง ผมไม่เคยเห็นนักวิชาการด้านวิศวกรจะแก้ปัญหาได้..."

นั่นเป็นเพียงหนึ่งเสียงป่าวปฏิเสศโครงการพัฒนา ที่มองและให้เหตุผลในการที่จะพัฒนาด้วยฐานวิชาการเชิงเดียว เพื่อแย้งชิงความชอบธรรมในการที่จะ "พัฒนา" อันไม่ชอบธรรม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นภายใต้ภาครัฐที่ขาดวิสัยทัศน์ และมักจะอิงแอบสติปัญญาไว้กับนักวิชาการที่ขาดการบูรณาการองค์ความรู้รอบด้านและรอบคอบคราแล้วคราเล่าอยู่เสมอ...ซึ่งหากโครงการพัฒนาในมิติของภาครัฐสัมฤทธิ์ผล ใครล่ะจะเป็นผู้รับผิดชอบ ต่อ "ดิน น้ำ ปลา ป่าทาม ผู้คน และ

กลุ่มน้ำสงคราม" ที่จ่อมจมอยู่ใต้ผืนน้ำหลังเขื่อนยักษ์ปรากฏโดยเฉพาะความสูญเสียแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ ที่มีอาจจะเรียกกลับคืนได้ เช่นดังกรณีโครงการพัฒนาอื่นๆ ที่หลายรัฐบาลยังแก้ปัญหาไม่ได้

ส 02282

ศพ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
12 สำนักวิชาการ. กลุ่มงานบริการ
5.4 วิชาการ.
363.7 เอกสารประกอบการพิจารณาญัตติด่วน
2548 ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน
บริเวณลุ่มน้ำสงคราม อ.พ.26/2548
สมัยประชุมสามัญทั่วไป.

สำนักวิชาการ



www.parliament.go.th/library/

บริการวิชาการ ณ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนประดิพัทธ์

- ❖ ด้านการเมืองการปกครอง ความมั่นคง การทหาร การยุติธรรม กฎหมายระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อนุญาโตตุลาการ ทรัพยากรพลังงาน
ติดต่อ กลุ่มงานบริการวิชาการ ๑ โทร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๒ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๔-๕๙
- ❖ ด้านเศรษฐกิจ พาณิชย์ การเงิน การคลัง การธนาคาร การลงทุน ขบประมาณ ประกันภัย อุตสาหกรรม คมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเกษตรและสหกรณ์
ติดต่อ กลุ่มงานบริการวิชาการ ๒ โทร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๑ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๔-๕๙
- ❖ ด้านสังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม แรงงานและสวัสดิการสังคม เด็ก สตรี การสาธารณสุข การท่องเที่ยว การกีฬา วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม การพลังงาน
ติดต่อ กลุ่มงานบริการวิชาการ ๓ โทร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๗๐ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๐๕๔-๕๙

วันจันทร์ - ศุกร์ เวลาราชการ



บริการวิชาการ ณ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุททองใน

๑. ศูนย์บริการวิชาการเฉพาะกิจ (Academic Service Center) บริการค้นคว้าข้อมูลทางวิชาการทุกสาขาวิชา
ณ อาคารรัฐสภา ๑ ชั้น ๑ โทร ๐ ๒๒๔๔ ๑๓๑๘ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๑๓๒๒
๒. ศูนย์สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (E-knowledge Services) บริการค้นคว้าข้อมูลทางวิชาการทุกสาขาวิชา
บริการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล LEXIS-NEXIS, ฐานข้อมูล ABI/Inform, ฐานข้อมูลDAO : Dissertation Abstracts Online, ฐานข้อมูล NEWSCenter, ฐานข้อมูล TFRC Econ Analysis, สยามจดหมายเทศ, กฤตภาคข่าว (News Clipping), กฎหมายที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
ณ อาคารรัฐสภา ๑ ชั้น ๓ โทร ๐ ๒๒๔๔ ๑๔๗๗ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๑๔๗๘

วันจันทร์-ศุกร์ เวลา ๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ นาฬิกา

วันประชุมสภา เวลา ๘.๓๐ - ๑๙.๓๐ นาฬิกา

แผนผังศูนย์บริการวิชาการเฉพาะกิจ

Academic Service Center

อาคารรัฐสภา ๑ ชั้น ๑



แผนผังศูนย์สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

E-Knowledge Services

อาคารรัฐสภา ๑ ชั้น ๓

